

שמעתא עמיקתא

גליון תצ"ה | חג הסוכות | תשפ"ב | קהילת חניכי הישיבות | רמות ב'

נערך ע"י

הרה"ג יוחנן בורגר שליט"א

מו"ץ וראש כולל הוראה בשכונת רמות ב'

הלכות מצויות לחול המועד

עשיית מלאכה

איסור מלאכה

אסור לעשות מלאכה בחוה"מ, פרט לאופנים שהתירו חז"ל כגון לצורך המועד וכדו' כמבואר להלן. י"א שאיסור זה הוא מהתורה. ועיי' רש"י (מ"ק יא: ד"ה אלא) שכת' שהוא מדא"ר. וכן דעת הרמב"ן (ע"ז סג). וכן דעת הרשב"א (סי' תרצ) והחינוך (מצוה שכג) אלא שנשמר הפסוק לחכמים, עיי"ש. וי"א שהוא מדרבנן. (ותוס' ע"ז כב. ד"ה תפוק ליה), רמב"ם (וי"ט פי"ז ה"א) ורא"ש (מ"ק פי"א סי' א). ולמעשה אין להן קצת לדון אותו כדברנן רק לצורך גדול. (בה"ל רס"י תקל) דלא כהב"י שנקט בעיקר שהוא מדרבנן. ועיי' בזה בשמעתא עמיקתא גליון ז'.

הומרתו מושב עשה או לאו (לפברים שהוא מה"ת)

אף לפי הסוברים שמלאכת חול המועד אסורה מה"ת, מ"מ אין בה לאו. [רמב"ן (מ"ק סג). ועיי' ברמ"ע (פאנז). ועיי' מה"ק] שכתב שעשה של חוה"מ נכלל במצות וי"ט].

במקום ספק

ספק במלאכת חוה"מ לסוברים שהוא מדרבנן הוא לקולא. [כן מבואר בלבו"ש, בפמ"י ובמחצה"ש על המ"א ר"י תקל"ז]. ולסוברים שהוא מה"ת הוא לחומרא. ועיי' במקורות דלעיל. וכבר מבואר לעיל שלהלכה יש לנקוט שאיסור מלאכת חוה"מ הוא מה"ת אם לא לצורך גדול, ועל כן במקום ספק אין להכריע לקולא רק באופן זה. [בה"ל (סי' תקל) ומ"ב (סי' תקלו ס"ז)]. ומ"מ אף למחמירים במקום שמה"ת היה מותר וחכמים הגדילו את האיסור, כגון הפסד מועט שמה"ת מותר לעשות מלאכה עבורו וחכמים החמירו, ספקו לקולא. [חזו"א (או"ח סי' קלד סי"ק יד ד"ה מפאנז). ועיי' במ"ב (סי' תקלח ס"ק ו) ובבה"ל (ד"ה בין קטנה)].

מלאכות האסורות

י"א שהמלאכות שנסארו בחוה"מ הם המלאכות שנסארו בשבת וביו"ט (פרט לאופנים שהתירו חז"ל כגון לצורך המועד וכדו', כמבואר להלן). [רמב"ן (סוף פסקי מלאכת חוה"מ ד"ה וי"ל שמן התורה). וכ"כ המ"ח (מצוה שכג אות ד) בדעת הרמב"ן]. וי"א שלא נאסרו אלא המלאכות שיש בהם טורח, אבל אלו שאין בהם טורח אין בהם איסור. [יראים (סי' שד) והגהות הסמ"ק (מצוה קצה אות יג). וכ"כ בעמק ברכה (פורמנצ'ק חוה"מ עמי ק"ט אות א) ומ"מ כתי' דמלאכה שיש בה טורח אפי' עושה ממנה שיעור קטן אסור כי גם זה נכלל בגדר המלאכה]. והעיקר כדעה הראשונה. [חיי"א (מכלל ק"ז), וכן מבואר במ"ב (סי' תקל) וסי' תקל"ג ס"ק ב]. וכן פסקו הגר"ש זצ"ל (לשכנו תדרשו ח"א עמי ק"ז) והגר"מ זצ"ל (חוט שני חוה"מ פי"א)]. ומ"מ אין למחות ביד המקילין בזה כי יש להם על מי שיסמכו.

מלאכות האסורות

גדר מלאכות שיש בהם טורח (למקילין לעיל) מלאכה שאין בה טורח היינו שאין בה שיהוי, כגון הדלקת גפרור וכדו'. [א"א מבאטשאטש (ססי' תקלג, תקלו ותקמ). וכן דעת הגר"ש זצ"ל (חוה"מ כהלכתו פי"ב אות ג בהגה). וכן הוא בעמק ברכה (פורמנצ'ק חוה"מ עמי ק"ט אות א)].

מלאכת הוצאה (למחמירים לעיל)

אף לדעת הסוברים שנסארו אף מלאכות שאין בהם טורח, מ"מ מלאכת הוצאה מרשות לרשות לא נאסרה לכל הדעות. [מאירי (מ"ק יח: ד"ה אין כותבין), וכן משמע מהפוסקים בסימן תקל"ה שכתבו שהאיסור שאין מפנין היונו משום טרחה ולא כתבו שהוא משום איסור הוצאה אפי"ש דשם מיר"י שלא לצורך המועד, עיי"ש]. [א"ח הביאו השב"ח (ח"ו ססי' סח), ועיי"ש (סי' רחצ) והש"ש (פ"ס"ח אות כו), אולם מוט בשמיה דחזו"א (ארוחת רבנו ח"י עמי ק"א) שהחמיר בזה. ועיי' בבה"ל (סי' תקלו ד"ה ומותר)]. כמו כן אין איסור לצאת מחוץ לתחום. [כן מוכח מהר"מ"א (סי' תקלט סעי' ח)].

לצורך המועד או דבר אבד

מלאכת חול המועד התורה מהתורה (ואף למחמירים לעיל) לצורך המועד אף עיי' מעשה אומן, ובאו חכמים והגבילו דבר זה לא התירו אלא מעשה הדין לצורך המועד (כמבואר להלן), וכן דבר האבד מותר לגמרי מה"ת וחכמים החמירו והתירו רק במקום הפס"מ. והגבלות אלו אינם בכלל איסור תורה אלא בכלל איסור דרבנן. [רמב"ן (פסקי מלאכת חוה"מ ד"ה וי"ל שמן התורה) ודלא כהחינוך (סג) דס"ל דכיון ששמר הפסוק לחכמים הכל אסור מה"ת].

גדר מעשה אומן

כל פעולה שצריכה שתעשה עיי' ידים מאומנות, כלומר שצריך לאמן ולהרגיל את ידיו למלאכה זו ושיהיה לו נסיון בזה, כדי שתצא מתחת ידו תוצאה משובחת ומדוקדקת, נחשבת למעשה אומן, אבל פעולה שאי"צ לידיים מאומנות, אלא צריך רק ידיעה או לימוד אינה נחשבת למעשה אומן. [הגר"מ זצ"ל (חוט שני פי"ג עמי ק"ג). ועיי' להלן מש"כ בדנין בין ובדנין תפירה בחוה"מ. וכן מש"כ לענין תפירת חום חשיב מעשה תרחה. והשע"צ (אות מט) הביא סברת הגר"א והוסף דהיינו מסוים בכדי לדעת איך לעשותה הרי היא בגדר מעשה אומן. [הגר"ש זצ"ל (חוה"מ כהלכתו פי"ב הגה רחצ). ועיי' בתרו"ח (סי' פ"ז) שכת' דמלאכת תפירה חשיב טפי מלאכת אומן ממלאכת לבלרין דשכיחי טפי, ידיעה לו גביא, ולכן מקילינה בה להתייר בזה בשינוי מועט, עיי"כ. מבואר שעיי"מ לקבוע מה בכלל מלאכת אומן יש להתייחס גם אל שכיחות המלאכה].

מלאכה בשינוי (מלאכה בלאחר יד)

מלאכה באחסורה במועד, אסורה אף בשינוי (בלאחר יד). [עיי' בתרו"ח (סי' פ"ז) שכת' דלענין כתיבה מועיל שינוי באחסור הקולמוס. אולם השו"ע (סי' תקמה סעי' ז) כתי' דכל מה שאסור לכתוב, אפי' עיי' שינוי אסור. ועיי"ש בגר"א דשינוי לא מהני כי חוה"מ משום טרחה. והשע"צ (אות מט) הביא סברת הגר"א והוסף דהיינו טעמא כי איכא יותר עמל וטרחה עיי' השינוי. ולפי"ז יוצא שאיסור מלאכה בשינוי בחוה"מ אינו משום שבשבת אסור נמי כהב"י אלא מטעם טרחה. ועיי' במב"י (ח"א סי' ר"ט) שצריך דמעשה כלא"י אינו מעשה אומן].

טרחה מרובה

מלבד איסור מלאכה מצינו בכמה מקומות שחז"ל אסרו טרחה מרובה אף לצורך המועד כדי שלא ימנע עצמו משמחת החג. [כן מבואר בשו"ע (סי' תקמ"ד סעי' ב). ועיי' בפמ"ג (סי' תקל"א א"א סי"ק ג ומ"י סי"ק ג) ובמ"ב (סי"ק טו) שהכריעו ע"פ הרמב"ן שדוקא מכשירי או"י מותר לעשותם בטרחה יתירה ומשמע ששאר צורך המועד אסור בטרחה יתירה. שוב העירונו מהריטב"א (מ"ק ב. ד"ה והא דתנן אין) שכת' דאפי' לצורך המועד אסור טרחה יתירה. וכן הוא בנש"מ"א (כלל ק"י אות א). אולם לצורך דבר מותר כמבואר בסי' תקמ"ד. ועיי' לבקן שטרחה יתירה אסורה במקום הפסד].

טרחה מרובה במקום הפסד

אפי"ש אסורו לטרחה במועד מ"מ יש מקילים במקום הפסד אפי' הוא מועט. [שו"ע (סי' תקלו סעי' ז)]. ויש חולקים. ועיי"כ אין להקל אלא במקום הפסד מרובה. [מ"ב (סי"ק ז) ובבה"ל (ד"ה התייר אפי' במקום שאינו לצורך המועד)].

פסיק רישא (למחמירים לעיל)

פסיק במקום צורך המועד מותר. [כן מבואר במדרכי (מ"ק סי' תתמה ותתלט) הובא בב"י (ססי' תקלא). וכן פסק הרמ"א (סי' תקלא סעי' ח). וכ"כ המ"ב (סי' תקלו ס"ק ח)]. ועל כן מותר ליטול ידים על צמחים שבגיתנו או לשפוך מי שטיפה שאינם נקיים עיי' קרקע, ואפי' אם ישפכם על זרעים שאסור להשקותם בחוה"מ. [שש"כ (פ"ס"ו אות זו והגה קפא). וכעין זה הובא בשם הגר"מ זצ"ל (חוט שני חוה"מ עמי קעז). ועיי' עוד בזה בשמעתא עמיקתא גליון ח].

מלאכה שאינה צריכה לגופא (למחמירים לעיל)

מלאכה שאי"צ לגופא אסורה בחוה"מ. ועיי"כ אסור להרוג זבובים ויתושים אלא אם כן הם מצערין את האדם (ואעיי"ג שיכול להבריחם כיון שאם לא יהרגם יחזרו אליו מותר). [מ"ב (סי' תקל"ג ס"ב)].

ריבוי בשיעורים

ריבוי בשיעורים מותר בחוה"מ, ועל כן כשמבשל לצורך המועד מותר לו להרבות באותו סוג ירד לצורך אחר המועד. [עיי' בשו"ע (סי' תקג) בשו"ט מותר ע"פ כשעושה בטרחה אחת, ואי"כ ק"ו בחוה"מ. וכן מבואר בתשובת בעל הבאר משה זצ"ל (חוה"מ זכרון שלמה תשובה סד) ובשש"כ (פ"ס"ו הגה קל"א)].

מלמול מוקצה

אין איסור מוקצה בחוה"מ. [מאירי (מ"ק יח: ד"ה מחפין). ועיי' בדרכי"מ (סי' תקמ"ד אות ב)].

גניבה בכלי שיר (שבותים במועד)

יש שאסור לנגן בכלי שיר בחוה"מ משום גזרא שמה יתקלקל הכלי ויבא לתקנו במועד עיי' מעשה אומן כמו שאסור לענין שבת. [שער אפרים (סי' לו) וזכרון יוסף (סי' יז)]. ויש מתיירים. [שב"י (ח"א סי' כה) כי אף אם תפסק נימא א' או ב' מותר לתקן אלא שאם אפשר לשנות קצת ישנה. ובמח"ב (סי' תקמ"א אות ב) ובשע"ת (סי' תקל"ד אות ח) הביאו עוד פוסקים כשב"י. וצ"ל לדבריהם הכה"ח (סי' תקמ"א אות ז)]. והעיקר כדעה השניה, וכן פשט המנהג להקל לנגן בכלי זמר בחוה"מ. [ומצינו ראה לדברי השב"י דלא גזרו על שבותים בחוה"מ, בסי' תקל"ו שהתירו רכיבה שהוא דבר האסור בשבת משום גזרה דשמא יתלוש (ועיי' בב"י שם שאפי' רוכב שלא לצורך כלל לא חששו). וכן בבה"ל (סי' תקלו ד"ה ומותר לרכוב) מבואר להדיא דליכא משום שבות בחוה"מ].

הכנה לאחר המועד

אין משום איסור "מכין" בחוה"מ, ועל כן דבר שאין בו משום מלאכה מותר להכינו לצורך אחר החג. [כן מוכח מהשו"ע (סי' תקמ"ד סעי' ב) והמ"ב (סי"ק יז). וכן מבואר בסי' תקלי"ה לענין האיסור ד"אין מפנין". ועיי' בא"א מבוטשאטש (ר"י תקל) שכת' שמוותר לבשל בחוה"מ לצורך וי"ט שני משום דחזי גם בחוה"מ].

דבור במשא ומתן במועד

אין איסור "ממצוה חפצך ודבר דבר" בחוה"מ, ועיי"כ מותר לדבר על עסקאות וכדו' שרצונו לבצע לאחר המועד. [הגר"ש זצ"ל (שש"כ פ"ס"ח הגה ק"ב) כדמוכח בשו"ע (סי' תקמ"ג סעי' ג), עיי"ש].

ארושא מלתא (שימוש בכלי עבודה שמרעישים)

מותר לעשות מלאכה לצורך המועד, לצורך דבר האבד וכדו', אף אם הדבר גורם רעש, כגון שיש צורך בשימוש בכלי עבודה מרעישים (מקדחה וכדו'). [עיי' במ"ב (סי' תקמ"ג ס"ק יב) שכת' שאין משום אושא טובא בדבר האבד. וכן במ"ב (סי' תקלו ס"ק נ"ב) כתי' שמי שאין לו מה יאכל, אפי' מוצא בשוק לקנות אין מצריכין אותו ליקח מן השוק, אלא קוצר ומעמר ודש וזורה ובור כדרכו. ועיי' בערוה"ש (סי' תקמ"א אות א) שמשמע שצורך המועד נמי שרי]. אולם אם הוא לצורך מצוה ואינו מוכח שהיא לצורך המועד אסור. [מ"ב (סי' תקמ"ג ס"ק יא) שאסור לטוות ציצית במועד בשב"י יום מחמיר. אולם י"ל דהתם חמיר לצורך המועד שפער דשאני הכא שאינו מוכח שהוא לצורך המועד].

מלאכה שנעשה באיסור

אם עשה מלאכה בחוה"מ באיסור, בדיעבד אין המלאכה נאסרת כי חכמים לא קנסו (כמו שקנסו בשבת). [עיי' במ"א (סי' תקלח ס"ק ב) שכת' דלפי השיטות דמלאכת חוה"מ מה"ת קנסינן כמו ביו"ט. ועיי' בשב"ח (ח"ו סי' סח) שמצד דכיון שהיו מוח' למעשה הוי ספק דרבנן לקולא. ובשש"כ (פ"ס"ו אות מא) בשם הגר"ש זצ"ל כתי' שמי שעשה מלאכה בחוה"מ נאסר הדבר כמו שמצינו בענין מעשה שבת, ולמעשה משאר בצי"ע. ובמ"ב (סי' תקל"ג ס"ק לא) כתי' שהי"כ שאי עשה א' מהמלאכות המותרות רק באופן שניכר שעושה לצורך היתר אם עשה באופן שאינו ניכר לא כתי' שיש להקל. ועיי"ש (סי' תקמ"ג ס"ק ג) שלב"י שכ"ר יום מחמיר. אולם י"ל דהתם חמיר טפי כי הוה מלתא דפרהסיא כמבואר במ"ב (סי' רמד ס"ק יט). ועיי' בסי' תקלי"ח (סעי' ו) ובמ"ב (סי' תקל"ג ס"ק ו) בענין הערמה אם קנסו מעשיו. ומ"מ אין ראייה משם להחמיר כי ערמה חמירא טפי כמבואר בססי' תקכ"ז].

לכוון מלאכתו למועד

אסור לכוון מלאכתו למועד, כלומר אסור לאחר עשיית מלאכה עיי"מ לעשותן במועד (כגון שיש בה משום דבר האבד וכדו') שהוא זמן שהוא פנוי. ואם כוון מלאכתו קונסים אותו ואסור לעשותה כמבואר להלן. [שו"ע (סי' תקל"ח)]. ומ"מ מעיקר הדין אי"צ לחפש תחבולות לפני החג כדי שלא יהיה דבר אבד ולא יצטרך לעבוד, גם אם בתחבולה אין כל גרם הפסד. [א"א מבוטשאטש (ססי' תקלט) הובא בשש"כ (פ"ס"ו הגה ק"ג), ועיי"ש (פ"ס"ו הגה כא) בשם הגר"ש זצ"ל. ודעת החזו"א (ססי' קלה ד"ה ס"ב פי"ב) שאף אם יש צורך להביא פועלים עיי"מ לסיים המלאכה לפני המועד צריך לעשות כן, ואם לא הביא בכלל מכוון מלאכתו למועד הוא].

בשונוג או באונס

מי שאירעו אונס ומחמת זה זוקק לעשות מלאכתו במועד אינו בכלל כוון מלאכתו למועד. [שו"ע (ר"י תקל"ח)]. וי"א שאף אם שגג בדבר הדין כן. [עיי' בבאור הגר"א (שם) דשכח לא חשיב מכוון מדמרי' ובלבד שלא יכוין כי דאינו אסור אלא כיון במו"ד. וכן משמע מהמנוק"ב (מ"ק ב. ברי"ף ד"ה ומקורן) ורש"י (יא) שפירשו שהיה יכול וימנח"ו למועד]. וי"א שכל שלא נאנס בדבר בכלל מכוון מלאכתו הוא. [כן משמע מהט"ז (סי' תקמה ס"ק יא) הובא המ"ב (סג). וכן פסק בדעת תורה (ר"י תקל"ח). ועיי' בסמוך]. והעיקר כדעה הראשונה. [כן משמע מלשון המ"ב (סי' תקמ"ד ס"ק טו). ולא יהיה אלא ספק ובמיד דקנסו].

נתעצל

מי שנתעצל כי היה סבור שהיה יכול לשות המלאכה לאחר החג ולא יצטרך לעשותה במועד, אינו בכלל מכוון מלאכתו למועד, אבל אם נתעצל סתם בכלל מכוון מלאכתו הוא. [שו"ע (סי' תקלח סעי' א) וחת"ס (חו"מ סי' מב ד"ה ומה שרמז)].

שכח לעשות המלאכה לפני המועד

אם שכח לעשות המלאכה אינו בכלל מכוון מלאכתו למועד. [שו"ע (ר"י תקל"ח) ומ"ב (סי' תקמ"ד ס"ק טו)]. ואף אם התעצל ואחר כך שכח, בדיעבד יש להחשיב שכחה כאונס, ולא קונסים אותו. [הגר"ש זצ"ל (שש"כ פ"ס"ו הגה ק"ח) דלא כהח"ת"ס (ח"י סי' מב) שמצד שיש להחמיר בכה"ג. ולדעת הגר"א דלעיל בלא"י יש להקל כי לדעתו זוקא אם כוון במזיד אסור].

לא יכול לעשותה בזמן אחר

אם יש לו סיבה מיוחדת לכוון מלאכתו למועד, כגון שאין בידו לעשותה לפני (ולמחמירים להלן אף לאחר) המועד לא יכול לעשותה) ועי"כ קבע לעשותה במועד, אינו בכלל מכוון מלאכתו למועד. [כן משמע מהפוסקים שלא אסרו אלא מה שיכול לעשות לפני המועד, דוחה לעת הפנאי, עיי רמב"ם (יו"ט פ"ז הי"ד) ונזק"י (ו' ברי"ף) וחינדן (מצוה שכו). וכן מוכח מהברכ"י (סי' תקלח אות א)].

עשיית מלאכה לפני המועד כדי שלא יצטרך לעשותה במועד

אפילו מלאכות שהם לצורך המועד, ואם יכול לעשותם לפני המועד, לכתחלה יש לעשותם לפני המועד. [עיי בהגה"מ (פ"ח דפוס קושטא הי"ד) שכתב בצרף לזהר לקשור החביות קודם המועד אם ידוע שהיה לו יין ויגיע הבציר תוך המועד דהיינו כיוון מלאכתו במועד, אבל אם אין ידוע לו מקום ועתה קנה יין או תננו לו בחבוב מותר, וכן הביא הרמ"א (סי' תקלח)]. ומי"מ מלאכות שהדרך לעשותם בכל רגע מוזמן לפי צורך, לא יחייבוהו לעשותם לפני המועד. ועי"כ אין חובה להכין נייר חתוך עי"מ שלא יצטרך לחתוך במועד. [הגרשו"א זצ"ל ששי"כ הגה עח), והביא שהגר"ד בהר"ן שהגה לחתוך נייר קודם המועד לצורך המועד, וחומרא נהג עי"ע, כמו שפצינו לענין בקיובק עצים במי"ב סי' תקי"א סי"ק ח', ומי"מ מסתבר שדוקא בזמנם שהיה צריך לחתוך נייר מגליון גדול והיה חותך קצת לפי מידה החמיר בזה, אבל בנייר שלנו שבקלות נתך מי"א לחחמיר, עיי"ב. ובדרך זה נקט הגר"ניק זצ"ל (חוט שני עמי קצז)].

מלאכה שיכול לדהותה לאחר המועד

י"א שאם המלאכה שעושה אינה מלאכה שהיתה לפניו מקודם המועד לעשות אלא שעתה נתחדש הדבר שצריך לעשותה, אף שאסור לעשותה לפי שיכול להמתין אחר המועד, עם כל זה אם עשאה אין לו דין מכוון מלאכתו במועד ועל כן לא קונסים אותו. [ברכ"י (סי' תקלח)]. ויש מפקפקין בזה. [עיי בשע"ת (אות א') שהשאיר דברי הברכ"י בצ"ע].

עם וכוון מלאכתו

אם כוון מלאכתו במועד, אסור לעשותה, ואם עשאה יאבד. [שו"ע (ססי' תקלח)].

תספורת

להתגלח ערב החג

מצוה לגלח בערב יו"ט כדי שלא יכנס מנוול למועד. [שו"ע (סי' תקלא סעי' א)]. בין קודם חצות ובין לאחר חצות, חוץ מערב פסח שאסור להסתפר לאחר חצות. [מ"יב (סי"ק ב). ועיי"ש בשע"ח צ]. וכל זה כדי שלא יכנס לרגל כשהוא מנוול. [מ"יב (סי"ק א)].

הסתפר כמה ימים לפני החג

אם הסתפר כמה ימים לפני החג, אם בחג שערו לא יהיה ארוך מהרגיל לא צריך להסתפר שוב ערב החג כי אינו בכלל מנוול למועד. [עיי בשע"ח צ]. ועיי"ש בשם הפמ"ג שניוול הוא לו יוס].

הזמן הראוי להתגלח

אם מתגלח לו ימים לפני הרגל אין ניכר שמגלח לכבוד הרגל [פסקי תוספות (מו"ק אות פב)], ועי"כ לכתחלה יסתפר בערב יו"ט. [משמעות הפמ"ג (סי' תקלד אי"א סי"ק א) הובא בשיש"כ (פס"ו הגה קא)].

איסור תספורת

תגלחת במועד

אין מתגלחים ומסתפרים במועד [שו"ע (סי' תקלא סעי ב) ומ"יב (סי"ק ג)], בין עי"י ישראל ובין עי"י עכו"ם. [נהב"ל (שם ד"ה אין)]. ואף שתספורת וגילוח הוא דבר של פימו ותיקון הגוף שהוא צורך המועד, מ"ימ אסרו חכמים בתוך המועד כדי שיזדזז לגלח קודם המועד. [מ"יב (סי"ק ג). ועיי בפמ"ג (סי' תקלא מי"ז סי"ק ב) שמבואר שגילוח כל הראש הוא בדרך מעשה הדיוט. ובהב"ל (סי' תקלא ד"ה ואלו) משמע שתספורת בכלל מעשה הדיוט. אולם השע"ח צ (סי' רנא אות ח) הביא מהמ"א (סי"ק ח) דתספורת מעשה אומנו הוא. ולפי"ז אלו שהתירו לגלח במועד היינו כן הוי מעשה אומן לצורך. פיו דשרי כמבואר להלן בדיני צרכי הגוף, ועיי משי"כ בזה שם].

מהתורה או מדרבנן

י"א שלטוביה ששמאלכת חוה"מ אסורה מה"ת ונמסר הפס' לחכמים, אי"כ כל שלא התירו חכמים במאירה טעם הדבר אסור מהתורה, ובכלל זה איסור תספורת. [הגהות חתי"ס (מו"ק יד. ד"ה ומנודה). ועיי בפמ"ג (מי"ז סי"ק ב) שכת' שלמ"ד חוה"מ דאוי יזיל מ"יה אסור לגלח כל הראש כי אין בו כ"יכ פימי. ועיי"ש שהוא סי"ק ב' ו' סי"ק ט'. וכן משמע בכס"מ (יו"ט פ"ז הי"ח) ובב"י (רסי' תקלא), אלא דעי' בהמשך הביני משמעש שהוא מדרבנן כלו"ע]. וי"א שאיסור זה הוא מדרבנן לכל הדעות. וכן עיקר. [אג"מ (אוי"ח ח"א סי' קסג ד"ה אבמירס, וד"ה ומח) דוחה דברי הנה"י (אוי"ח ק' סי' ג) דלא ס"ל כן. וכן מבואר במי"ב (ססי"ק א). ועיי בשיש"כ (פס"ו הגה רמ)]. וספקות בגזרה זו הם בכלל ספק דרבנן ולקולא. [כן מבואר בב"י (שם) ושם נ"י שלטוברים שמלאכת חוה"מ מה"ת הולכים גם בזה לחומרא, עיי משי"כ הפמ"ג (מי"ז סי"ק ב)].

נשים

נשים בכלל איסור תספורת הראש. [מ"יב (סי' תקמו סי"ק טו)].

שער הראש, הזקן ושאר הגוף

אסור לספר בין שער הראש בין שער הזקן. [נב"י (אוי"ח ק' סי' ג), אג"מ (שם) וכ"ה"ה (אות ד)]. ומי"מ שער שאר אברים מותר לספר. [עיי בשע"ח צ (אות ט) עי"פ המ"א (סי"ק יב) וששי"כ (פס"ו הגה קח) בשם הגרשו"א זצ"ל].

שער השפה

מותר ליטול שער השפה בחול המועד אפילו בפרהסיא [שו"ע ורמ"א (שם סעי' ח)], בין במספרים ובין בתער ואפילו אינו מעכב האכילה. [מ"יב (סי"ק כא)].

סירוק

מותר לחוף ולסרוק ראשו במועד, אעי"פ שמסיר שער, ואין בזה משום גילוח. [רמ"א (שם)].

גילה לפני המועד

אף אם גילה קודם המועד אסור לגלח במועד, ואעי"פ שבאופן זה לא שייך טעם הגזרה שיכנס לרגל כשהוא מנוול כי הרי גילח עצמו קודם הרגל, מ"מ אסור משום שהרואה לא ידע שגילח עצמו ויאמר שמותר לגלח בכל אופן. [שו"ע (שם סעי ב) ומ"יב (סי"ק ד) דלא כר"ת המובא בטור שם שמקיל בכ"ה]. עיי במי"ב (סי' תקלב סי"ק ב) שעיי"פ מצרפים דעת ר"ת סניף לקולא]. ויש מי שאומר שבזמנו במדינות שרגילין בתספורת הזקן בכל יום, או אי' לגי ימים, אין איסור. אבל מ"מ אין להתיר לאי שיש לו צורך ביותר או מצטער ביותר, ואם אחד ירצה לטמון עי"ז גם בשביל היפוי לבד אין למחות בידו. [אג"מ (ח"א סי' קסג וח"ד סי' קיא)].

לצורך מצוה

תספורת שהיא מצוה, כגון תספורת חפיצה שבטבילת מצוה או בהנחת תפילין מותרת.

[עיי בתרוה"ד (ח"א סי' פו) המורה א"ה הלכה ברמ"מ (שם צ"ע) ש. שמבואר שאונס מחמת עיכוב במצות דוחה איסור תספורת במועד אפילו כשהאונס אינו אלא מחמת מנהג. ולפי"ז יש לדרן להתיר להסתפר לאשה הנוהגת לעשות תמיד לפני טבילת מצוה. וכן פסק המהרש"ים בדעת תורה (על סעי' ב) הגרשו"א זצ"ל (שלחן שלמה חוה"מ עמי ריו הגה א) והגרשו"א זצ"ל (מבשקי תורה חוה"מ עמי שח)].

היה אנוס בערב יו"ט

אפילו אם היה אנוס מפני כך לא גילח בערב יו"ט, אינו מגלח במועד. [שו"ע (שם סעי' א)].

מקצת שערות

אפילו מקצת שערות אסור לספר. [כן משמע מהמ"א (שם סי"ק יב)]. ויש מתירים. [רע"ב (מו"ק פ"ג מ"א) הובא בפמ"ג (אי"א שם)]. והעיקר כדעה הראשונה. [כן משמע מהבה"ל (שם ד"ה כל אדם)].

השלמת תספורת

מי שהסתפר בערב המועד ונשאר לו קצת שערות, מותר לו לגומר תספורתו במועד אף אם אין בזה משום כבוד הבריות. [דבכ"ה"ג לא שייך הגזרה שלא יכנס מנוול אף לחולקים על ר"ת שמתיר אם הסתפר לפני המועד, דשאני התם שכונתו להסתפר לגמרי משאי"כ בני"ד שרק בא להשלים מה שכבר התחיל דיי"ל דכיו"ע ידור להתיר. וכן העיריני שכת' בכפי אחרון (עפשטיין סי' נא)].

פאה נכרית

מותר להחליק השערות של פאה נכרית, וכן לסרקן. [פשוט. וכ"יכ הששי"כ (פס"ו הגה קלג)]. ואף מותר לתקן הפאה עי"י מעשה אומן. [בעל הבאר משה (זכרון שלמה סי"ק לא) כי זה בכלל קישוטי נשים דשרו כמבואר להלן].

המותרים בתספורת

הזר מחו"ל בחוה"מ

מי שיצא מאר"י לחו"ל (וה"ה ממדינה למדינה בחו"ל) וחזר בחוה"מ או בערב הרגל ולא היה שהות ביום גלח [שו"ע (סי' תקלא סעי' ד)], וכן הבא ממקום רחוק מאד אעי"פ שהוא בתוך אותה המדינה, מותר להס לגלח, כי אונס מפורסם הוא שהבא ממקום רחוק מאוד אין לו פנאי להתלוצץ. וי"א שכל שבא מחוץ לעיר נחשב כבא מחו"ל אעי"פ שאינו מקום רחוק ומותר לו לגלח. [עיי מ"יב (סי"ק יב) בשם הריטב"א ונשאר בצ"ע]. וי"א שבזמננו כמעט שאינו נוהג דין זה כי גם הנסיכה מחו"ל היא רק כמה שעות ויש אפשרות להתגלח. [הגרשו"א זצ"ל (אשרי האיש ח"י פ"ז)]. ומי"מ כישהנסיעה ארוכה לכל הדעות מותר. [הלכות חג בחג (חוה"מ פ"ו)].

יצא לחו"ל באיסור

מה שהתירו להסתפר למי שחוזר לאר"י במועד היינו כשיצא מאר"י לצורך פרנסתו אפי' להרויח, אבל אם יצא לחו"ל רק לטייל אסור לגלח כי יצא באיסור (כי באופן זה אסור לצאת מאר"י לחו"ל). [שו"ע (שם)]. ואם יצא לצורך מצוה וחזר מותר לגלח כי נחשב שיצא בהיתר, ואף לראות פני חבריו נחשב מצוה לענין זה. [מ"יב (שם ס"ו יד)]. וכן אם הלך לזמן מועט מאד לראות פלאי הטבע של יוצר בראשית ב"ה יש מקום להקל להחשיבו כיצא לדבר מצוה. [גבש הלוי (ח"ה"ה סי' קעג ד"ה אחדש"ה"ט). ועיי עוד בזה בשמעתא עמיקתא גליון סי"ט].

היה בידו להתגלח בחו"ל

אף כשהיה בידו להתגלח בחו"ל אלא שלא עשה כן מחמת טרדתו וכדו', מותר לו להתגלח במועד. [כן מוכח מהשע"ח צ (סי' תקלב אות ב)].

נאנס

אפילו אם היה אנוס מפני כך לא גילח בערב יו"ט, אינו מגלח במועד, והוא הדין למי שהיה חולה ונתפרץ במועד. [שו"ע (סי' תקלא סעי' א)]. ומה שהתירו במקרים הנ"ל היינו כי הם אונסין מפורסמין וגלויין לכל שלא היה אפשר להם לגלח מקודם (ואין הדבר תלוי בהאם התפרסם הדבר שהיה אנוס), אבל שארי אונסין שאינם מפורסמין וידועים לא, כי אם תהי נסיה יבואו להתיר אף שלא מתוך אונס. [מ"יב (סי"ק ה)]. ולפי"ז יש לדון בכל מקרה לגופו שאם קרה לו אונס שכל אחד מבין שלא היה אפשר לו לגלח במצב זה רשאי לגלח.

לא היה בידו להסתפר מחמת סגר או בידוד

אם המספרות היו סגורות לפני החג מחמת סגר כללי ועל כן לא היה בידו להסתפר, כיון שהוא אנוס מפורסם וגלוי לכל, אם מתאפשר לו להתגלח במועד רשאי להתגלח. [עיי במי"ב (שם ס"ק ה). ועיי בשע"ח צ (סי' תקלב אות ב) שמוכח שבמקום שהוא אנוס מחמת אונס מפורסם אם היה בידו להגלל אלא שמחמת טרדה לא עשה כן רשאי להתגלח במועד]. וכן הדין למי שהיה מבודד במלון או בבינתו לפני החג ויצא במועד או בעיז"ט סמוך לחשיכה ועל כן לא היה בידו לגלח לפני החג רשאי לגלח במועד. [עיי בשו"ע (סי' תקלא סעי' ד) ובמ"יב הנ"ל].

צניעה

אף על פי שהתירו להסתפר, לא יסתפר ברשות הרבים אלא בצנעה. [שו"ע (שם סעי' ה)].

קמץ

מותר לגלח קטן עד י"ג שנים במועד אפילו יכלו לגלחו לפני הרגל. ומי"מ דוקא כשיש לו שער רב כי מצטער על ידי זה. [שו"ע (שם סעי' ו) ומ"יב (סי"ק טו)]. ומותר לעשות כן עי"י ישראל בשכר (ועיי עוד בזה להלן). [ששי"כ (פס"ו אות ל)].

צניעה בתספורת של קמץ

מותר לגלח קטן אפי' בפרהסיא. [רמ"א (שם)]. וכשהקטן נרא' כגדול לכתחלה אין להקל בפרהסיא. [עיי במי"ב (סי"ק טז) בשם המ"א שמסתפק בכ"ה"ג אם שרי בפרסיא. ועיי"כ עכ"פ לכת' יש לחמיר].

חלאקה

מותר לעשות חלאקה בימי חוה"מ, ומותר אפילו להשותה למועד כדי להגדיל השמחה במועד, ואף מצוה יש בזה. [שע"ת (סי' תקלא סי"ק ב) בשם גן המלך]. ויש מפקפקים על היתר זה. [נתפח בכסף (דף יח-ט)]. דעת הגרשו"א זצ"ל (מבשקי תורה קובץ יט עמי קח) שאין לעשות חלאקה בחוה"מ אלא דחנו לז"ג בעומר או יקדימנו קודם החג]. וי"א שהמנהג הוא שלא לספר קטן בחוה"מ אף בתגלחת הראשונה. [הגר"ח"ק שליט"א (תורת המועדים אות ה)].

נטילת ציפורנים

דעת השו"ע (סי' תקלב סעי' א) שמותר בחוה"מ ליטול ציפורנים בין של יד בין של רגל, אפילו כדרכו. אולם דעת הרמ"א (שם) שהמנהג הוא להחמיר שלא ללטלן, בין בסכין בין במספרים. וכן מנהג בני אשכנז. ויש מקומות שבני ספרד מחמירים כדעת הרמ"א. [כה"ה (שם אות ח). ובזמננו שאין הדרך לקוצצם במספרים רגילות וכישי עי"י סכין, יזיל שאף באופנים אלו מותר, שהרי מבואר בראשונים שפסק כוותיהו ברמ"א שעיי' אלו לא חשיב שינוי כי הדרך לקוצצם בסכין ובמספרים ויזיל שבזמננו שלא משתמים בהם כלל חשיב שינוי].

היה טרוד בערב החג (למחמירים לעיל)

יש מי שאומר שבשעת החק מי שהיה טרוד הרבה קודם הרגל יכול ליטול צפרניו בחוה"מ. [ערוה"ש (שם אות ב) כי הו אדעת ד' עמודי עולם]. אולם משמעות הפוסקים להחמיר אף באופן זה. [כן נראה מהסתימת הפוסקים].

בשיניו או בידו

אף למחמירים לעיל בידיו או בשיניו מותר. [מ"יב (סי"ק א), אף לאמא קוצצם יפה. [כן משמע מסתימת הפוסקים והמ"יב הנ"ל שלא חילקו בדבר, דלא כמשמעות ההגהות אשירי"י (פ"ג סי' טט)].

להתחיל עם בלי ולפי"ם בידו
דוקא ליטול כולו בכלי אסור, אבל אם חותך קצת בסכין ואח"כ נוטל צפרניו ביד או בשיניו מותר. [שבות יעקב (ח"ג סי' ק) ושם מיירי לענין אבלות וק"ו לענין חוה"מ דקיל טפן].

המותרים בזה

כל המותרים לגלח מותרים ליטול ציפורנים. [מ"יב (סי"ק ב)].

נטלן מערב יו"ט

אם נטלן מערב יו"ט מותר ליטלן בחוה"מ לכל הדעות. [מ"יב (סי"ק ב) כי יש מתירין לעולם כשגילה מעוי"ט, ואף אדגן ק"ו קי"ל כן כמבואר לעיל, מ"מ לענין זה דיש בלא"ה הרבה דעות להקל אין להחמיר]. **ואם נטלן כמה ימים קודם הרגל ובעיז"ט לא היה לו מה ליטול מותר ליטלן.** [ערוה"ש (אות א)].

זוהג לנוטלן כל ערב יו"ט

יש מתירים למי שזהיר לנטלם בכל ערב שבת ליטלם בחוה"מ בערב שבת. [נחלת שבעה (סי' ג) הביאו בהב"ט (סי"ק א)]. ויש מחמירים בזה. [שבוי"י (ח"א סי' יז)]. וכן עיקר. [כן משמע מהמ"יב שהשמיט דברי הנ"ש. והכה"ח (שם אות ה) כתי' דהמיקל יש לו על מי לסמוך. ובששי"כ (פס"ו אות לג) פסק להקל].

לצורך מצוה

לצורך מצות טבילה שחובה ליטלן (אף אין אותה תחתיהן לכלוך), נוטלן כדרכן בחול. [רמ"א (שם)]. ואפי' טבילה במוצאי יו"ט אחרון ורצתה לגווז הציפורנים בערב יו"ט י"א שמותר. [הגרשו"א זצ"ל (הלכות המצוות יו"ט - ד"נר פ"יא אות הל). דעת הגרשו"א זצ"ל (ששי"כ פס"ו הגה קלה) דאם חלה טבילתה במוצאי יו"ט האחרון דלא תגווז ציפורניה אלא במוצאי יו"ט ולא בעיז"ט].

למנוע הציצה בנטילת ידיים

לצורך נט"י יש מתירים לקשור הציפורנים. [נחלת שבעה (שם)]. וי"א שאף לצורך נט"י אין ליטול ציפורנים אף אם יש לכלוך מתחתם אלא ינקרנם. [שבות יעקב (ח"א סי' יז) הובא בשע"ת (סי' תסח סוף אות א)]. ואם אי אפשר לנקרם יש להתיר לכל הדעות. [משמעות השבות יעקב הנ"ל].

כִּיבוּם

מצוה לכבס בגדים לפני החג

מצוה לכבס בגדים לפני החג, כי מכבודו של החג לכבדו בכסות נקיה. [שו"ע (סי' תקכט סעי' א) ומ"ב (סי"ק ג-ד)].

איסור כיבוס

אין מכבסין במועד אפילו לצורך המועד. [שו"ע (סי' תקלד סעי' א) ומ"ב (סי"ק א)]. וגזרו שלא יכבסו במועד כדי שיכבסו מעיו"ט לצורך יו"ט ולא יכנסו למועד כשהם מנוולים [מ"ב (סם)], ועוד כי יש בדבר משום טרחא. [מ"ב (סי"ק יד)]. ואם איסור זה הוא מה"ת, ע"י משי"כ בזה באיסור תספורת וה"ה לכאן.

כיבס לפני המועד

אף אם כיבס בגדיו מערב הרגל (דלא שייך טעם האיסור שלא יכנס מנוול למועד), מ"מ אסור לכבס כי עדיין שייך טעם של טרחא. [ע"י ב"יח (אות א) שמבואר דאף לר"ת שמיקל לענין תספורת מודה לענין כיבוס דאסור. ונראה דהיינו טעמא כי אכתי שייך טעם השני של הגזרה והיינו משום טרחא].

מכונת כביסה

אף כיבוס ע"י מכונת כביסה אסור. [אנ"פ שהטעם דטרחא י"ל דליכא במכונה, מ"מ משום הטעם דלא יכנסו מנוולים למועד שייך לגזור אף ע"י מכונה. וכן פסק השש"כ (פס"ו אות ט)].

שריית בגד כמים

אסור לשרות בגד במים ע"מ לנקותו כי יש בזה משום כיבוס (כי שרייתו זהו כיבוס). [מהרש"ם (חי"ז סי' קל). ועי"ש שבאופן שרשאי לשרותו כגון ענושה כן לצרכי רחיצת גופו לכבוד המועד שמוכרח גם לסחוט מיםיו ל פניו וראשו שוב רשאי לגמור לכבסו].

ניקוי כתמים

מותר לנקות כתם מקומי אף אם היה על הבגד מערב החג, כי אין זה בכלל כיבוס לענין זה. [בעל האג"מ (זכרון שלמה), בעל השבט הלוי (חווה"מ כחלכתו פ"ה הגה פו), הגר"שי"א זצ"ל (מבקשי תורה חוה"מ עמי' תעא אות מח). ואין להקשות ע"ז ממה שפסק השו"ע (סי' תקלד סעי' א) שמותר לבעלת הכתם לכבס לצורך מצוה ושמשע דדוקא בכ"ה"ג שרי, כי הודם מיירי לענין שהתירו לכבס כל הבגד וע"כ בעי להאי טעמא].

הסרת אבק ע"י מברשת – להבריש כובע

מותר להסיר אבק מבגד אף ע"י מברשת, וע"כ מותר להבריש כובע כדי להסיר ממנו את האבק. [מקור חיים (לחיו"י סי' תקמא אות ג), הגר"שי"א זצ"ל (מבקשי תורה ספר הזכרון עמי' תעא) ושש"כ (פס"ו הגה רעד), דכ"ון שצ"ו שמוגבעת מתלכלכת תדיר באבק י"ל דאינו בכלל הגזירה של כיבוס בגדים].

צחצוה נעליים

י"א שצחצוח נעליים אסור בחוה"מ. [שבילי דוד (רס"י תקלד). ועי"ש שאם אין לו נעליים אחרות אז מותר להשתירן בעודן ברגליו או אחר שחלצו והוא עומד בלי נעליים ומשחיר. ובליקוט הגרוניו (שם אות ד) כתי' דע"י נעליים נראה להתיר בכל ענין. והביאם בבצל החכמה (ח"ה סי' צה)]. ויש מתירים. [נגל עיקב (או"יח סי' כה) ומלמד להועיל (ח"א סי' קיג אות י)]. ולמעשה מותר לצחצחם צחצוח רגיל אמנם צחצוח ע"י הברקה גדולה אסורה [אג"מ (ח"ה סי' לו אות ד). והאלו"פ (ח"י פכ"ד אות ג) כתי' להתיר בזה כי הוא מעשה הדיוט], וע"כ מותר לכתח' לצחצח נעליים באמצעות התכשירים המצויים בזמננו שאין צורך להבריקם. ומ"מ יש שנהגו שלא לצחצח נעלים כלל. [נהו"א (שש"כ פס"ו הגה קפה)].

המותרים בכיבוס

הבא מחו"ל וכדו'

המותרים בגילוח במועד, כגון הבא מחו"ל וכדו' כמבואר לעיל בדיני גילוח, מותרים בכיבוס. [שו"ע (סי' תקלד סעי' א) ומ"ב (סי"ק ב)].

בגדי פשתן

בגדי פשתן מותר לכבסן [שו"ע (סעי' ב)], כי קלים להתלכלך, ואפ"י אם היה מכבסן קודם המועד היו חוזרים ומתלכלכים, כי הודם שאין טורח בכיבוסן. [מ"ב (סי"ק ב)]. אלא שנהגו איסור בדבר. [שו"ע (שם)].

בגדים מהומרים סינטטיים

בגד מחומר סינטטי מותר לכבסו במועד אם אין לו בגד אחר. [ע"י בשה"ל (חי"ג סי' ל אות ג) ודבריו מסתברים הלכא ע"פ החשבים כבגדי פשתן להתיר במקום שאין לו בגד אחר, וכן מצינו בשש"כ (פס"ו אות טו) שהתיר מה"ט לכבס בגד ניילון שדרכו להתלכלך לפי הצורך במועד, משום שיש שאין טורח לכבסם, וי"ל דהי"נ בכ"ה"ג שאין לו אלא בגד א' אין לחמיר. וע"י עוד בשמעתא עמיקתא גליון קני"ז].

מגבות וכדו'

מותר לכבס מגבות לידים ולגוף [שו"ע (שם)], כי דרכן להתלכלך תיכף וא"כ אפילו אם היה מכבסן מעיו"ט היו חוזרין ומתלכלכין. ולכן אפילו יש לו הרבה מגבות מותר לכבסן, שצריך לכל יום מגבת אחרת. ומ"מ במקומות שנוהגים להחליפם משבוע לשבוע אפילו יש לו רק שנים אין לכבסן בחוה"מ כי די להם בכביסה שמעיו"ט. [מ"ב (סי"ק ד) ע"פ המ"א]. והכל לפי המקום והזמן. וע"כ אם רבים הם בני הבית וצריכים להחליף הרבה מגבות במועד, מותר להם לכבסם. [דהרי מהמ"א מנבאר דהכל לפי המקום והזמן. וכן פסק הגר"ניק זצ"ל (שם עמי' רלה)].

בגדי זיעה

בגדי זיעה כגון גרביים, גופיות וכדו', מותר לכבסם, כי דינם כמטפחות הידים הנ"ל וכבגדי קטנים דלהלן. [שש"כ (פס"ו אות ס)].

במקום ציבורי

מותר לכבס מגבות שרגילים לשכסן אותן אחרי כל שימוש, כגון במקום ציבורי כמקוה טהרה וכדו', אם אמנם יש לשער שאין מספיק מגבות לכל אלה המבקרים שם במשך ימי החג. [הגר"ניק זצ"ל (חוט שני חוה"מ עמי' רלה ד"ה ואף) ושש"כ (פס"ו אות ס)].

שריית כבסים בחומר חיטוי ע"מ הרבקות של חולי

אף שאסור לשרות כבסים בתוך מים, מ"מ מותר לשרות את הכבסים של חולים במחלה מדבqת בחומרי חיטוי כדי למנוע הדבקות. [פשוט, דלא גרע מכיבוס במקום הפסד שמותר כמבואר להלן].

בגדי קטנים

מותר לכבס בגדי קטנים. [שו"ע (שם סעי' א)]. מיהו לא יכבסו רק הצריך להן, והיינו חלוק א'. [רמ"א (שם)]. מיהו בגדי הקטנים ביותר מותר לכבס ד' וה' בפעם א', כי צריך להרבה מהם כל רגע. [שם]. ובזמננו שמכבסין ע"י מכונה וטרחא אחת לכולם, רשאי לכבס כל בגדי הקטנים ביחד כל שיש בהם צורך במועד. [מנח"י (ח"ח סי' ג) ושש"כ (פס"ו אות סד ואות סח)].

עד איזה גיל מותר

כל שדרכם על אותם קטנים להתלכלך תדיר מותרים בכיבוס. והכל לפי טבעו של הילד, ואפ"י בן י"ב שנים מותר לכבס את בגדיו אם דרכו להתלכלך. [הגרפ"ש זצ"ל (אבני ישפה ח"א סי' קד). ודעת הגרשו"א זצ"ל (מבקשי תורה פסקי הגרשו"א זצ"ל) שהיתר זה הוא בערך עד גיל ו' שנים].

יש לקטן בגד אחר אלא שאינו נאה כל כך

י"א שאם הבגד של חוק"מ לא מתאים לו כל כך (כי השני נאה יותר) מותר לכבס מה שמתאים לו. [בעל האג"מ (חוק"מ אנגליט סוף הספר אות יא)]. ויש אוסרים בזה. [הגר"שי"א זצ"ל (אשרי האיש פ"א אות ג). וכן עוד הבאר משה (חי"ז סי' סד) ע"פ הריב"ש (סי' רכז) המובא במ"ב (סי' תקמ"א סי"ק ג) שפסק אסור לעשות לו בגדים חדשים במועד למול אותו, דאין לו חשוב צורך המועד הואיל ויכול לכורכו בשריאין. אולם יש לחלק דשאני תיקון בגדים דחמיר טפי וע"כ באופן זה אינו בכלל צורך משיא"כ גזירת כיבוס דקיל טפן].

להוסיף בגדים של גדולים

אסור להוסיף בגדים של גדולים האסורים בכיבוס בכביסה לצורך קטנים ואע"פ שמכבס במכונת כביסה. [בעל האג"מ (זכרון שלמה פסקים אות ט), בעל השבט הלוי, הגר"ניק זצ"ל (הלי המצויות ביו"ט - דינר פכ"א הגה מח)].

אין לו אלא בגד אחד

מי שאין לו אלא בגד אחד מותר לכבסו במועד. [שו"ע (שם)]. כי בגד א' מתלכלך אפ"י כיבסו קודם יו"ט. [מ"ב (סי"ק ט)]. ויש מן הפוסקים שסוברים שכל זה דוקא בזמן התלמוד שהיה ניכר בעת שפשט חלוקו לכבסו שאין לו אלא חלוק א' (שמתחלה היה חוגר איוורו על החלוק וכשפושטו חוגר חגורו על בגד העליון שלו), אבל לפי מנהג מלבושים שלנו שאין לנו חגור על החלוק שלנו אין להקל בזה, ומ"מ אם היה החלוק על פשתן לו החמיר בזה. [מ"ב (שם)]. ויש מקילים בזה בכל אופן. [כ"ה"ח (אות יא)]. ומ"מ כל זה בזמנם שהיו מכבסים בפרהסיא, אבל בזמננו שמכבסים בבית אין צורך בהיכר לכל הדעות. [כנלע"ד. שו"מ שכן דעת השש"כ (פס"ו הגה רמ), וכן נ"ר מהגרשו"א זצ"ל המובא שם. וכ"כ בהלכות חג בחג (פ"ה סוף הגה 24)].

לא כיבסו ערב הרגל

מי שאין לו אלא חלוק א' אף אם פשע ולא כבסו קודם המועד והתלכלך מותר לכבסו. [כ"ה"ח (שם אות יב) שכן משמע מסתימת השו"ע דלא כדמשמע מהטור לאסור. וע"י באג"מ (או"יח ח"א סי' סג)].

הבגד עגול להפסד

אם הבגד התלכלך ואם לא יכבסנו יתקלקל מותר לכבסו. [כן יוצא מהאחרות חיים (ה' חוה"מ). וכן נקטו המהרש"ים (חי"ז סי' קל), הגר"שי"א זצ"ל (מבקשי תורה סי' קו אות מז) והבאר משה (חי"ז ססי' לג)].

התלכלכו כל בגדיו

אף אם כבס כל בגדיו בערב המועד והתלכלכו כולם במועד אסור לכבסם. [ב"ח (סי' תקלא). וכן משמע' בתוסי' (מו"ק יח. ד"ה אע"פ) ובטור (סי' תקלד) דבתרי ומטנפי אסור, עי"ש].

אדם שמוזע הרבה

אדם שמוזע הרבה מותר לו לכבס בגדיו במועד, שהרי אף אם יכין את כל בגדיו קודם המועד לא יספיקו לו. [הגר"ניק זצ"ל (חוט שני חוה"מ עמי' רלה ד"ה ואף)].

דרכו להחליף בגדיו כל יום

מותר לכבס במועד למי שאסטניס בבגדיו. [דיש לדמות זאת למטפחות הידים שהתירו לכבסן מהאי טעמא. וכן פסק הגר"ניק זצ"ל (חוט שני חוה"מ עמי' רלה ד"ה ואף)]. וי"א שאין להקל בזה עד שמרגיש שהבגד התכלכל ממש ולא מחמת אסטניסות. [שבט הלוי (חי"ח סי' קנד אות ב). והבאר משה (חי"ז סי' ו) כתב שהכל לפי המקום והזמן].

התלכלכל הבגד של שבת, יו"ט או חוה"מ

מי שאין לו ליו"ט או לשבת או לחוה"מ כי אם בגד א', כגון הנוהגים ללבוש ביו"ט או בחוה"מ בגד ארוך, או שהחליפה המיוחדת לשבת או יו"ט התלכלכה, מותר לו לכבס בגד זה אף שיש לו בגדים אחרים לימות השנה, דכיון שאין זה כבוד החג שילך בבגד שניכר שאינו של חג, נחשב כמי שיש לו רק בגד אחד. [הגר"ניק זצ"ל (שם עמי' רלט), אור לציון (חי"ג פכ"ז)].

לצורך לבישת לבנים

מותר לכבס לצורך לבישת לבנים בז"נ. [מ"ב (שם סי"ק ח)].

כביסה שאינה לצורך לבישה (ממרטיונים וכדו')

מותר לכבס בגדים או בדים שלא לצורך לבישה או כבוד הבית אלא לצרכים אחרים, כגון לצורך ניקוי כלים, רצפות, סינון יין וכדו'. [הגר"שי"א זצ"ל (חול המועד כחלכתו, הוספות פ"ה עמי' תמא אות קנז)]. ומ"מ בגדים שמשתמשים לכבוד מצוה וכדו', כגון פרוכת, מעיל ספר תורה וכיוצא בהם אסור לכבסם, וע"י עוד בסמוך. [טוב עין לחי"ד"א (סי' יח). וכן יוצא מדברי היש מפרשים המובא במ"ב סי' תקלד סי"ק ח)].

בי סוכה שהתלכלך

בד סוכה שהתלכלך אסור לכבסו במועד (כנ"ל לענין בגד המשמש לכבוד מצוה) ומ"מ אם עשו מחומר סינטטי ואין לו אחר מותר לכבסו. [ואף אם הוא מחומר שאינו סינטטי יש לדון להתיר כי מחמת שאין לו אלא בד אחד לסוכה הוי כאין לו אלא בגד אחד שמבואר להלן שרשאי לכבס, וצ"ע].

במקום כבוד הבריות

מותר לכבס בגד מלוכלך במקום כבוד הבריות. [ע"י במקור חיים (לחיו"י סי' תקמא על סעי' ד) בענין איסור תפירה, דהתיר למי שרוצה לילך בין אנשים ובוש מבגדיו הקרועים וא"י לו להשאיל, דשרי אפ"י לישראל לתקנו, ע"כ. וכן מבואר בריב"ש (סי' רכו ד"ה ובשביל) דאיכא היתר של כ"ה"ב בחוה"מ בתנאי ש"א"א לעשות מעשה הדיוט]. ויש מתירים זאת אף במקום גנאי קטן. [הגר"ב"צ שאול זצ"ל (גלאט תשע"ג עמי' 48 הגה 17)]. ויש מתירין דוקא במקום גנאי גדול. וכן עיקר. [הגר"שי"א זצ"ל (אשרי האיש פ"א אות א). וכן מסתבר כי על זה גופא תיקנו לא לנקות הבגדים אע"פ שהדבר כרוך בקצת בושה. וע"י עוד בשמעתא עמיקתא גליון ניה].

יכול לקנות חדשים

במקום שמותר לכבס יכול לעשות כן אף אם בידו לקנות חדשים. [ע"י בשעה"צ (סי' תקמא אות טז) שנקט שמלבושים ומנעלים שיתקלקלו בהשתמשותם לצורך המועד מותר לתקנם משום דבר האבד, אולם אם יש לו כדי לקנות צריך לקנות ולא לתקנם. ומוכח שלכתחילה צריך להימנע מלהיכנס למצב של דבר האבד. אלא שיש לחלק דשאני התם ש"מנע מלהשתמש בהם לא יהיה משום דבר האבד משא"כ כסביעת החיתר כבר לפנינו. ועוד ד"י"ל דכ"ה"ג"י לא גזר חז"ל על הכיבוס. ושו"מ שכן פסקו בעל האג"מ (זכרון שלמה אות ז) ובעל הבאר משה (זכרון שלמה אות כא)].

לכבסם כדרכן

המותרים לכבס מכבסין כדרכן עם חומרי ניקוי ובפרהסיא. [שו"ע (שם). וע"י ברמ"א (שם) ובמ"ב (סי' ק) הביא ש"י"א שמותר לכבס בפרהסיא דוקא משום שמתכבס יותר יפה על גב הנחר, אבל אם אינו כובס על גבי נחר, לא יכבס רק בצנעה ולא בפרהסיא]. וכמו כן אינם צריכים לעשות בשנינו. [בה"ל (סי' תקלא על סעי' ז) ואלו מנלתיך] ואע"פ שהיא מלאכה לצורך המועד והרי היא צריכה שינוי, אולי מפני שהעו דה כה אוסוסם בדבר עשאום חז"ל כדבר האבד דקיי"ל כדבר האבד א"צ שינוי. ועדיין צ"ע, ע"כ].

לתת לכברי שויכבס אחר המועד

מותר לתת לכברי שייכבס אחר המועד ובלבד שלא ימנה כדרך שהוא עושה בחול. [מ"ב (סי"ק יד)].

יבוש בגדים שנרטבו במועד

בגדים שנרטבו, מותר לשטחם בשמש כדי לייבשם, ואין לחוש למראית העין. [שש"כ (פס"ו אות ע)]. ומותר להשתמש לצורך זה אף במכונת יבוש. [הלכות חג בחג (פ"ה אות ח)].

לתקן מכונת כביסה שהתקלקלה

אסור לתקן מכונת כביסה תיקון אומן, גם אם נתקלקלה בחוה"מ והוא צריך לכבס בה דברים שמותרים בכיבוס, אבל תיקון שאינו מעשה אומן מותר אם יש בדבר משום צורך המועד. [משום שאין היתר לעשות מעשה אומן לצורך המועד. וכן פסק השש"כ (פס"ו אות עא) וכתב טעם נוסף משום שבלא"י יכול לכבס בלי מכונה]. ואם יש צורך להזמין טכנאי ע"מ לתקנה ויכול לתקנה תיקון שאינו מעשה אומן א' יצטרך לבא שוב אחר המועד ע"מ לתקנה כראוי, ויקח ע"ז כסף נוסף, נראה שרשאי לתקן המעשה אומן כי יש לבעה"ב משום דבר האבד (וע"י להלן הפרטים לענין קבלת שכר במועד).

שמיפת רצפות

מותר לשטוף רצפות וכדו', ומותר אף לשחוט את הסחבה בגמר השטיפה, ואין זה כיבוס כיון שזו דרך מלאכת השטיפה. [הגרשו"א זצ"ל (ש"ש"כ פס"ו הגה קפ)].

גיהוץ

מותר לגחץ אם עושה לצורך המועד ולא כוון מלאכתו לעשותה במועד. [רמ"א סי' תקמא סעי' א, מ"ב ס"יק ט) ואור לציון (ח"י פכ"ד אות ג)]. ומ"מ אסור לעשות קפלים חדשים שאינם מתפשטין כשלושון, כיון שהקמטים חזקים כ"כ הוא בכלל מעשה אומן ואסור אפילו לצורך המועד. [שו"ע (שם) ומ"ב ס"יק ח]. ובזמננו שבקל ניתן לעשות כן נראה שלא תמיד הדבר בכלל מעשה אומן, והכל לפי הענין. ידעת בעל הבאר משה (חוה"מ כחלכות אנגלית אות כז) שמנחה יוצאי הונגריה לאסור גיהוץ בכל אופן].

צורכי המועד

מעשה אומן או מעשה הדיוט

צרכי המועד הותרו מעשה הדיוט ולא מעשה אומן. [שו"ע (סי' תקמא סעי' ה), מ"א (סי' תקמ ס"יק ז), ביאור הגר"א] (שם על סעי' ה), לבו"ש (שם על המ"א ס"יק א) ומ"ב (שם ס"יק טז)]. ואף מלאכה גמורה בלא שינוי מותרת אם אין בה טורח. [עני' בשו"ע (סי' תקמ סעי' ב) שמותר לטויל גבשושית שבבית, וביאור הפמ"ג (שם א"א אות ה) ו' הלבו"ש (שם) שאע"פ דהוי מלאכה גמורה והוי"ל להצריך שינוי אפ"ה כיון שהוא לצורך המועד שלא יתקבל בה שרי כיון שאין בה טורח], אבל אם יש בה טורח צריכה שינוי. [פמ"ג לבו"ש (שם) ועיי"ש בפמ"ג שכת' שכן משמע מהלבוש (אות ב). וכן פסק המ"ב (סי' תקמ ס"יק ז וסי' תקמב ס"יק א)].

במקום טרחה

צרכי המועד מותרים אף במקום טורח, אלא שבאופן זה צריך שינוי כמבואר לעיל. [מ"ב (סי' תקמ ס"יק ז)]. אבל במקום טרחה גדולה אסור. והכל לפי הענין. [ערוה"ש (אות ד) ומ"ב ס"יק ט), ועי' בפמ"ג (סי' תקלו מ"ז ס"יק ג) שהיקל בכה"י. והכל לפי עיני המורה. וכ"כ השש"כ (פס"ו הגה קמה)].

מכשירי צורך המועד

מכשירי צורך המועד מותרים ע"י מעשה הדיוט. [כן מבואר בשו"ע (סי' תקלו סעי' א) שהרי פסק דמותר לעשות האוכף של הסוס לצורך רכיבה שהיא לצורך המועד, ולפ"ז יוצא שמכשירי מכשירים לצורך המועד נמו מותר ע"י מעשה הדיוט (ולא כמו לגבי מכשירי או"ינ שחילקו בין מכשירים למכשירי מכשירים בענין לעשותם ע"י מעשה אומן)].

בצנעה

כל מלאכות שהם לצורך המועד, כשעושה אותה מי שעסקו בהם כגון צידה ע"י הציידים (של חיות ועופות), והטוחנין והבוצרים למכור בשוק, הרי אלו עושים בצנעה לצורך המועד, הרי זדרכם לעשות הרבה ביחד ועל כן אנשים שבמלאכתו הוא עוסקת כבשאר ימות השנה ולא שליו"ט הוא מכין. [שו"ע (סס"י תקלג)]. אבל אדם פרטי שעושה לעצמו אינו עושה בשיעור מרובה וע"כ ידוע שלצורך היום הוא עושה. [מ"ב ס"יק כב)].

עשיית מלאכה עבור יו"ט שני של בן הוי"ל

מותר לבן אר"י לבשל או לעשות איזה מלאכה בחוה"מ עבור יו"ט שני אחרון של בן הוי"ל (אע"פ שהוא חול אלא הבן אר"י). [הגרשו"א זצ"ל במנח"ש (ח"א סי' ט) אות ב]. אלא דע"י בשש"כ (פס"ו הגה כז) שהבוא שדעתו שמונת דוקא אם קשה לארוח בן חו"ל לעשות לעצמו. ידעת הגר"י"ק זצ"ל (חוט שני חוה"מ עמי רמג) להחמיר בכל אופן. אולם מהא דסתמו הפוסקים בסימן תקל"ט סעי' י"א שהתירו לעשות מלאכות לצורך יו"ט שני אע"פ שבה"ז אגן בקאיגן בקביעה דירחא כדי שלא יבואו לזלזל בו, מסתבר לומר דה"ה לענין מלאכת בן אר"י לצורך המועד בן חו"ל התירו שלא יבואו לזלזל בו, ועיין].

ספק צורך המועד

מותר לעשות מלאכה שיש בה ספק אם יש בה משום צורך המועד. [כן מוכח לכא"י מהטור (סי' תקלט) הובא ברמ"א (סעי' יא) שפסק שמותר לקנות לצורך יו"ט שני של גלויות אפי' בוח"ז דבקאיגן בקביעה דירחא. נמצא שאף כשלא היו בקיאים שהוי ספק אם היה יו"ט היה מותר לעשות מספק לצורך יו"ט שני. ועי' במ"ב (רס"י תקלג) שהביא מהרמב"יין שמתיר בספק דבר האבד. ומוכח שבמקום ספק התירו].

צידת דגים – מלאכה לצורך תענוג

צד אדם דגים כל מה שיכול לצוד, ומולח הכל במועד, שהרי אפשר שיאכל מהם במועד אם יסחוט אותם בידו פעמים רבות עד שיתרככו. [שו"ע (סי' תקלג סעי' ד)]. וי"א שמותר לצודן בפרהסיא שניכר לכל שהוא לצורך המועד. [רמ"א (סעי' ה). ועי' במ"ב ס"יק כג) שיש מחמירים אף בדגים שיש לצודם בצנעה. אלא שבבה"ל (שם) הכריע שמי שנוהג להקל בפרהסיא יו של על מי לסמוך. ומי"מ עיי"ש בשו"ע שמינים שאינו מוכח שהצדק היא לצורך המועד צד ומוכר בצנעה]. ומותר לצוד דגים לשם תענוג, ומי"מ נכון יותר לאכול מהם במועד. [בעל האג"מ (הלכות חול המועד אנגלית פסקים אות יג). וכן נראה להלכה כי חשיב צורך המועד דלא גרע תענוג זה ממה שמצינו לקמן שמותר לעשות מלאכה לצורך טויל. וכעין זה הוכיח מהא דטויל בהתעוררות השבוע (סי' כבד). שו"ר שדעת שגהרשו"א והגר"ש ואזנר זצ"ל (חוה"מ כחלכותו פ"ז הגה סז) להחמיר בזה. ואפשר שהם מודים במקום שעושים לתענוג ממש].

הריגת זבובים

זבובים ויתושים אם הם מצערין את האדם מותר להורגן בחוה"מ, שאין לך צורך אדם גדול מזה, ואף על גב שיכול להבריחם מ"ימ הרי מיד יחזרו עליו. [מ"ב (סי' תקלג ס"יק כ)].

צילום תמונות

מותר לצלם במועד כי הוא מעשה הדיוט לצורך המועד שהרי הנהנים מהם ע"י ראייתם במסך [כן מבואר בדברי בעל האג"מ (זכרון שלמה תשובות אות לא ושש"כ פס"ו הגה ק) דבכה"ג חשיב מעשה הדיוט לצורך המועד. וכן הגרש"א זצ"ל (ישא יוסף ח"ג סס"י קלה) החשיבו למעשה הדיוט], ועוד שאין זה בכלל כתב. [כמ"ש להלן לענין מלאכת כתיבה במחשב, ואינו דומה למה שנקט המנח"י (ח"י סי' עג) שצילום הוי כתיבה כי הם מיירי לענין צילום ע"י 'פילס', אבל במצלמות המצויות בזמננו שהם כתב דיגיטלי לית לן בה]. ואם היא תמונת משפחתית או של קרובים שנפגשו בחוה"מ ואחרי המועד לית תחזור להם הדאמונות זו, מותר משום טעם נוסף כי הוא בכלל דבר אבד, וכן הדין בערך טויל בחוה"מ. [הגרש"א זצ"ל (שם) והשש"כ (פס"ו אות יט). אולם ידעת החזו"א (ישא יוסף ח"ג סס"י קלו בשם הגרח"ק שליט"א) דאסור לצלם כלל בחוה"מ ואפילו נדמנן לו אירוע שלא יוכל לצלמו לאחר החג, ואין זה נכלל בכלל דבר האבד. ואולי במצלמות של זמננו מרן החזו"א היה מודה להתיר].

צלם – קבלת שכר

באופן שיש בצילום התמונה משום היתר של דבר האבד (ע"י לעיל), מותר לתת שכר לצלם שיצלם (וע"י עוד להלן לענין קבלת שכר במועד במקום דבר האבד).

פיתוח תמונות

אסור לפתח תמונות במועד כי הפיתוח הוא מעשה אומן. [שש"כ (פס"ו אות יט)]. אולם הצדקה שהדין כן בזמנם שהיו מצלמים באמצעות "פילס", אבל בזמננו שהפיתוח הוא הדפסה ע"י מחשב י"יל שהוא בכלל מעשה הדיוט כי אינו כפוף באומנות [כן נראה לעי"נ], וכן אם מצלם במצלמה שמפתחת התמונה מיד אחר הצילום מותר. [בעל האג"מ (זכרון שלמה תשובות אות לא ושש"כ שם הגה ק)].

כוון מלאכתו

כוון מלאכתו אסור אף בצרכי המועד. [כן משמע מהרא"ש (מו"ק פ"ב סי' יז) שכתב שלצורך או"ינ לא אסור כוון מלאכתו במועד. והביאו בביאור הגר"א (רס"י תקלג) ומשמעו שלצרכי המועד אסור. וכן הוא להדיא במ"ב (סי' תקמ ס"יק ט)].

השקיה

גנות נוי ועציצים

גנות נוי שבבית אסור להשקותם אא"כ יש חשש שיבא לידי נזק מחמת מניעת ההשקיה. [ע"י בשו"ע (סי' תקלו) שהשקיה במועד אסורה אם לא במקום הפסד]. ועציצים שבבית מותר להשקותם לפי הצורך שלהם כל שבוע אף כשאין משום חשש הפסד אלא משום יפוי הבית. [כי מלאכה לצורך המועד שריא כ"י"ל. וכן הוא בבאר משה (ח"ו סי' קז)]. וכן מותר להשקות השדא שבגיתנו (אגן מתחיל להצהיב ע"ימ ליפותו בימי המועד אם עושה כן באופן שאין משום טרחה (כגון שמפעיל השקיה אוטומטית וכדו'). [ע"י במ"ב (סי' תקלו ס"יק כב) שמותר להשקות לצורך השבחה במקום שאין טורח. ועיי"ש (ס"יק טז) ובשעה"צ (אות כג). וע"כ מותר להפעיל מכותת השקיה לצורך המועד. וכן מבואר בכה"ח (אות יג) ובחזו"א (סי' קלד ס"יק יד). וע"י מש"כ בזה בשער המועדים (פ"ח אות יט) ושש"כ (פס"ו אות יז)].

נסיעה

רכיבה

מותר לרכוב במועד אפילו מעיר לעיר, אפילו ללא צורך המועד, כי ברכיבה אין משום עשיית מלאכה. [רמ"א (סי' תקלו סעי' א)].

נסיעה במכונית

מותר לנסוע במכונית במועד לצורך המועד (אבל שלא לצורך המועד אסור כי יש בזה משום מלאכת הבערה). ואפי' כשהולך למקום סמוך שדרכו ללכת ברגליו מותר, כי בזמנינו הכל רגילין ברכיבה במכונית ומתענגים בה יותר מהליכה ברגלים. [בעל האג"מ (הל' חוה"מ אנגלית עמי' 39). וע"י בשש"כ (פס"ו הגה רכז) בשם הגרשו"א זצ"ל שמצדד דנהיגה הוי מעשה אומן שהרי לצורך נהיגה צריך ללמוד. אולם יש לדחות דעד כאן לא אסור מלאכת אומן אלא כשהאומנות היא בגוף המלאכה האסורה, אבל הכא האומנות היא הנהיגה ואיסור המלאכה הוא ההבערה שלא שייך בה אומנות כלל, ועיין].

תיקון מכונית במועד

לצורך טויל

עשיית צרכי רכיבה מותרת לצורך המועד. [שו"ע (סי' תקלו סעי' א)]. ועל כן מותר לתקן מכונית וכדומה ע"י מעשה הדיוט אם הוא לצורך המועד כגון טויל וכדו'. [ע"י בב"י (שם) שצורך טויל הוא בכלל צורך המועד. ומש"כ להתיר רק מעשה הדיוט היינו כי הרי לצורך המועד מותר רק מלאכת הדיוט כ"י"ל. וכן פסק הגרש"א זצ"ל (מבקשי תורה חוה"מ עמי' טע). וכן הוא בשש"כ (פס"ו אות ט)]. ויש שהקילו אף ע"י מעשה אמן. [אור לציון (ח"י"ג פכ"ד אות ה) כי השו"ע והפוסקים לא חילקו בין מעשי הדיוט ומעשי אומן בזה. אולם צ"ע דהרי אדרבה מסתימת לשונם יש לדייק איפכא דכיון דהתירו רק משום צורך המועד הדרין לכלל לצורך המועד מותר רק מעשה הדיוט ואם כוונתם להתיר אף מעשה אומן היו צריכים לומר כן בהדיא]. ובאופן שהוא רגיל מותר לנסוע במכונית ולולי מוסקת יהיה לו צער גדול לנסוע באוטובוס וכדומה, מצב זה הוא בכלל צער הגוף שמותר לעשות עבורו אף מעשה אומן לכל הדעות. [וכעין זה כתב הבה"ל (סי' תקמ ד"ה סדקים), ובדרך זה פסק הגר"י"ק זצ"ל (חוט שני חוה"מ עמי' רז)].

על ידי נכרי

מותר לתקן מכונית ע"י מעשה אומן ע"י עכו"ם אם התיקון הוא לצורך מצוה. [ע"י במ"א (סי' תקמב ס"יק א) שלצורך מצוה הצריך בחו"ה התירו אמירה לעכו"ם]. וה"ה במקום צורך הרבה. [כמבואר לענין אמירה לעכו"ם בשבת בשו"ע (סי' שז סעי' ה)].

במקום הפסד (יצטרך לשכור רכב אחר וכדו')

מותר לתקן רכב במקום הפסד אפי' במקום שההפסד יהיה לאחר המועד. ובאופן זה מותר לעשות מעשה אומן לכל הדעות כגון רכב שצריך לו לפרנסתו אם לא יתקננו עתה לא יוכל למלא את תפקידו בימים לאחר המועד. וכמו כן אם נעצר הרכב במקום שאם לא יתקננו ע"י עלול להיגנב וכדו' מותר לתקנו אף מעשה אומן כי יש בזה משום דבר האבד. [שש"כ (פס"ו הגה רל-רלא)]. וכן אם שכר מכונית והתקלקלה וצריכה תיקון ע"י מעשה אומן מותר לתקנה, שאם לאו נמצא מפסיד דמי השכירות והוי דבר האבד. וה"ה אם לא יוכל לנסוע מחמת זה להשתתף בשמחה משפחתית י"ל שהוא בכלל דבר האבד (ואף אם בידו לנסוע במונית אם הדבר מחייב הוצאה גדולה חשיב דבר האבד). [ע"י בראב"ד (יו"ט פ"ו ה"י"ד) שמותר לכתוב אגרות שלמים משום שמא לא יזדמן לו מוליך הכתב, ויפרש הב"י (סי' תקמה ד"ה ומ"ש אגרות) משום דהוי דבר האבד. ומבואר שהפסד רגשי בכלל דבר האבד].

רכב ציבורי או להובלת מזון

מותר לתקן אוטובוסים ציבוריים בחוה"מ אפי' ע"י מעשה אומן (אף למחמירים לעיל), באופן שצריכים להם במועד לנסיעות של הרבים ממקום למקום, כי יש בזה משום צרכי רבים, ואם היא נסיעה לשם טויל אסור לעשות תיקון מעשה אומן (אולם המקילין לעיל מותר לעשות מעשה אומן אף באופן זה). [באר משה (ח"ו סי' נו וסי' א)]. וכן רכב המשמש להובלת חלב ושאר דברי מזון לצורך המועד, משום שהוא צרכי רבים וצורכי או"י. [שם].

תיקון גלגל

מותר להחליף בחוה"מ גלגלי המכונית ליסע ממקום למקום. [שבה"ל (ח"ה סי' קסו אות ג), כי לא גרע מהא דמבואר בס"י תקל"ו דמותר לתקן צרכי רכיבה דע"י מלאכה].

תיקון גלגל הרזרבי

י"א שאסור לתקן גלגל רזרבי במועד כי יש בזה טרחה שלא לצורך המועד. [שבט הלוי (ח"ה סי' קסח)]. וי"א שאם נוסע למקום שחדך הוא שלא נוסעים לשם ללא גלגל רזרבי הדבר בכלל צרכי רכיבה ומותר לתקנו. וכן נראה עיקר. [משנה הלכות (ח"א סי' תלה ד"ה ומיהו)].

להביא מכונית למוסך

מותר להביא רכב הממוסך לבית כשיש בו צורך למועד. [דמביאין כלים מבית האומן כמבואר בשו"ע (סי' תקלד סעי' ג)]. ואף מותר להביא למוסך רכב הטעון תיקון המותר במועד. [ע"י בב"ח (סי' תקלד) שדקדק שלהביא כלים להבית האומן אסור אפילו לצורך המועד. וכן פסק הא"ר (שם). אולם המאמ"ר תמה על הב"ח. והמ"ב (ס"יק טו) פסק כהב"ח. ולפ"ז לאכורה יש להחמיר בנ"ד. אולם יש לדחות דשאני התם שהוא לצורך המועד, אבל לצורך דבר האבד וכדו' שהתירו אפי' מעשה אומן י"ל דשרי. דהנה בענין איסור זה מצינו שני טעמים כמ"ש המ"ב (ס"יק טז) משום טרחה וי"א משום שיאמרו שהאומן תקנו במועד. ולכאורה טעם הראשון לא שייך בנ"ד כי אין אף איכא טרחה כיון שדבר האבד מותר בכה"ג לית לן בה. וכמו כן טעם השני אינו שייך בנ"ד כי דבר האבד מותר לעשותו במועד].

שטיפת מכונית

אסור לשטוף מכונית כשיש צורך בעשיית מלאכה, אם לא לצורך המועד. [ע"י בשו"ע (סי' תקלו סעי' ב) מותר לטרוק הסוס כדי ליפותו. וביאר במ"ב (ס"יק ה) שמותר כי הוא בכלל צרכי רכיבה שהתירו כשצריך לרכוב לצורך המועד או לטויל. ועיי"ש שמותר אפי' ע"י מלאכה. וכת' המאירי (מו"ק י: ד"ה ובונה אבוס) שמותר כי כל שאינו נסרך כראוי אינו חשוב כ"כ לבני אדם. אלא שכ"ז כשדרכו בכך דא"ל"ה לא חשיב צורך המועד].

תיקון אופניים

מותר לתקן אופניים שהתקלקו (אם לא כוון מלאכתו למועד). ויכול לתקנם ע"י מעשה הדיוט, ולפי המקילין לעיל לענין תיקון רכב אף ע"י מעשה אומן ה"ה בזה. [הגר"י"ק זצ"ל (חוט שני ספ"ח)]. ונראה שה"ה כשהתיקון הוא לצורך קטנים מותר לעשות עכ"פ מעשה הדיוט כי יש ספ"ח. אלא לצורך המועד לטויל הקטנים. [בנעל"ד. ידעת הגר"י"ק זצ"ל (שם) לאסור בכה"ג. אלא שדבריו צ"ע שו"ר בשער המועדים (פ"ו הגה ג) שגם תמה עליו].

צורכי אוכל נפש

מותר לעשות מלאכה גמורה לצורך אוי"נ כגון לטחון קמח, לבשל וכדו'. [שו"ע (רסי תקלה)]. ומותר לעשותה דרכו ללא שינוי. [מ"ב (סי תקמ ס"ק כא)]. ועי' בסי תקל"ז סעי' ט"ו ובשעה"צ (סי תקלה אות א) שיש פוסקים דסי"ב שבמקום שיש צורך בעשיית הרבה מלאכות לא התירו לעשות אלא בכדי מחייבת].

לצורך אהר המועד

מלאכת אוי"נ הותרה לצורך המועד, אבל שלא לצורך המועד, אסורה. [שו"ע (סי תקלה סעי' א)]. ומי"מ אם העשייה לצורך חוה"מ בלבד לא מתאפשרת מחמת שהיא כמות מצומצמת, כגון שבעל המטחנה אינו רוצה לטחון שיעור מועט, יכול לטחון אפילו הרבה ולא נחשב כמכוין להותיר שהרי טוחן המותר בשביל אותו מועט שהוא צריך. [מ"ב (ס"ק ה)].

ברווה

א"צ לצמצם, אלא עושה בהרוחה, ואם נותר נותר. [שו"ע (סי תקלה סעי' א)].

טרחא מרובה

מותר לעשות צרכי אוי"נ אף כשיש צורך בטרחא מרובה. [שו"ע (סי תקלה סעי' א) ומ"ב (ס"ק ד)].

יכול לקנות

אפילו יכול לקנות או לשאול מחבירו מותר לו לעשות מלאכות אלו וא"צ לקנות עי"מ למעט במלאכה. [מ"ב (סי תקלה ס"ק א וסי תקלו ס"ק נא)].

כוזף מלאכתו למועד

אף אם כיון מלאכתו למועד רשאי לעשות מלאכות אלו [שו"ע (סי תקלה סעי' א)], ואפי' היה יכול לתקן מעיי"ט ומדעתו הניחו לעשותו בחוה"מ בצרכי אוכל לא החמירו. [מ"ב (ס"ק ב)]. ואף לתתלה יכול לעשות כן. [חיי"א (כלל קו אות ה) ושש"כ (פס"ו אות י)].

מכשירי אוכל נפש

מלאכת אומן

מותר לעשות מלאכה אפי' עי"י מעשה אומן לצורך מכשירי אוי"נ. ולא צריך שינוי. [שו"ע (סי תקמ סעי' א) ומ"ב (סי"ק כא)]. ואף אם יש משום טרחא גדולה מותר. [מ"ב (סי תקלו ס"ק טו)].

גדר מכשירים

כל שהוא נהנה מגופו של דבר כאוכל נפש עצמו הוא, אבל מכשירן היינו שאין אדם נהנה מן הדבר עצמו אלא ממה שהוכשר על ידו, כסכין, שפוד ותנור. [ר"ן (ביצה ז' ברי"ק)]. ועי' עוד בסמוך לענין מצודות דגים.

מכשירי מכשירים

מכשירין כל שהן קרובין לאוי"נ עצמו דינם כאוי"נ ומותר לעשותם אפי' במלאכת אומן. אולם מכשירי מכשירים מותר לעשותן רק במעשה הדיוט כיון שהוא בגדר צורך המועד.

[מב"ן (שם)]

גדר מכשירים ומכשירי מכשירים

כל דבר המתקן גוף האוכל הוא בכלל מכשירים, אבל דבר המקרב המאכל בכלל מכשירי מכשירים. [כן מבואר במ"א (סי תקמא ס"ק א) לענין מצודות דגים המובא להלן].

תנור

מותר לעשות או לתקן תנור אפילו מעשה אומן לצורך בישול (או חימום הבית) במועד, כי הוא בכלל מכשירי אוכל נפש. [עי' שו"ע (סי תקמ סעי' ז) ומ"ב (ס"ק ח)].

מקרר

מקרר שהתקלקל במועד מותר לתקנו אפילו מעשה אומן, כי שמירת המאכל מקלקול היא בכלל דברים המכשירין את האוכל. [הגר"ניק זצ"ל (חוט שני עמ' רכב)].

שלהן

שלחן בכלל מכשירי אוי"נ. [פמ"ג (סי תקמב מ"ז ס"ק א)]. ולכא' דבריו אשתמיטיה מהשש"כ (פס"ו) שכתב שהוא בגדר של מכשירי מכשירים].

בלנדר, מיקסר וכדו'

בלנדר, מיקסר וכדו', שהתקלקלו במועד מותר לתקנם אפילו מעשה אומן כי הם בכלל מכשירי אוי"נ. [כן יוצא מהשו"ע (סי תקמ סעי' ח). וכן קט הגר"ניק זצ"ל (חוט שני עמ' רכב)].

מצודות דגים וכדו'

מותר לעשות מצודות דגים עי"י מעשה הדיוט לצורך המועד, אבל לא עי"י מעשה אומן. [שו"ע (סי תקמא סעי' א) ומ"ב (ס"ק א)]. ואינו בכלל מכשירי אוכל נפש כמו תנור וסכין שמותר אפילו מעשה אומן, משום שאינו בכלל מכשירין אלא דבר המכשירן לאכילה (כתנור עי"י האפירה וסכין עי"י השחיטה) משא"כ ברשתות. [מ"ב (ס"ק ב)].

תיקוף שקע לצורך הפעלת מכשירי אוי"נ

מותר לתקן שקע שיש בו צורך להפעלת מכשירי אוי"נ. [עי' בשו"ע (סי תקמ סעי' ח) שפסק שנוקרים את הרחיים, ופותחים להם עין (פירוש נקב עושים באמצע הרחיים)]. ועיי"ש בשו"ע שקוצצים צפרני החמור של רחיים. וביאר המ"ב (ס"ק כה) דהיינו החמור המגלגל הרחיים דגידול צפרניו מרעי ליה ולא מצי למיזל כ"כ וכל הני משום שהוא לצורך המועד שרי. ומבואר דכל צרכי הטחינה וכדו' בכלל מכשירים וה"ה ביד].

יש לו כלי אחר – יכול להשיג אצל אחרים

אם יש לו כלי אחר וכדו' אלא שרוצה להשתמש בכלי שנשבר, אסור לתקנו, ומי"מ אי"צ לבקש מאחרים. [שעה"צ (סי תקמ אות כד) וערוה"ש (סי תקמ אות ו) ע"פ המ"א (ס"ק ה). וכעין זה מצינו בסי' תקל"ז ס"ק נ"א לענין פועל שאין לו מה יאכל, עיי"ש].

כוזף מלאכתו במכשירי אוכל נפש

אסור לכוון מלאכתו לעשות מכשירי אוי"נ במועד, ואם כוון אסור לעשותם מעשה אומן, אבל מעשה הדיוט מותר. [מ"ב (סי תקמ ס"ק יח ושעה"צ אות ג)]. ומי"מ מכשירים הקרובים להכנת האוי"נ ממש כגון בקיעת עצים להבעיר אש לבשל המאכל מותר. [מ"ב (סי תקלה ס"ק ב)]. ומש"כ לחלק בעצים משאר המקומות, כן העירוני דמוכח בערוה"ש, שהרי בסי' תקי"מ (אות ו) אסר כיון מלאכתו בענין מכשירי אוי"נ, ומאיך גיסא בסי' תקל"ג (אות ב) כתב דאפי' קציעת עצים שאינן לאכילה כיון שבהן מתקנין האוכלין ג"כ מותר לצורך המועד אפי' כיון מלאכתו. ועי' בשש"כ (פס"ו הגה פא) שכתב לתרץ בדרך זה].

דבר האבד

מלאכת אומן

צרכי דבר האבד מותרים עי"י מעשה אומן וללא שינוי. [שו"ע (סי תקלו סעי' א)].

איזה הפסד בכלל דבר האבד

כל הפסד שבני אדם חושבין אותו להפסד וטורחין בו משום כך מותר מן התורה, ומי"מ חכמים החמירו בזה אם יש טורח גדול ביחס להפסד [ראב"ד (הובא בנמק"י שם א' ברי"ף ד"ה אסור) ורמב"ן (פסקי חוה"מ ד"ה דבר האבד יפה כוון וד"ה יו"ל שמן התורה). והביאו בה"ל (רסי תקל), והכל לפי המקום והזמן.].
בה"ל (רסי תקלה). וכן הביא בשש"כ (פס"ו אות טו והגה נ), וכן דעת הגר"ניק זצ"ל (ספר חוט שני חוה"מ פ"ב אות ב) הביאו דברי הראב"ד הג"ל להלכה. ועי' עוד בשמעתא עמיקתא גליון נ"ד].

הפסד שלאחר המועד

הפסד שלאחר המועד בכלל דבר האבד. [מ"ב (סי תקמה ס"ק ה, לו ולז) ובה"ל (רסי תקלו). וכן נראה מראיית הנשמת אדם (כלל קו אות א), עיי"ש].

מניעת רווח

מניעת רווח דהיינו שאין הפסד בקרן, אינו בכלל דבר האבד, ואסור לעשות מלאכה עבור זה ויתבאר עוד להלן. [שו"ע (סי תקלט סעי' ז)].

מלאכה עי"י טרחא במקום הפסד

מלאכה בטרחא מותרת במקום הפסד (ואם ההפסד הוא מועט או הטרחא היא יתירה, עי' להלן). [כן משמע מהשו"ע (סי תקלו סעי' א – ב ורסי' תקלה) ומהמ"ב (סי תקמ ס"ק ה). ועי' במחצ"ש (סי תקלו ס"ק א)].

טרחא גדולה

פעמים שאם הטרחא גדולה אסרו לעשות אפילו במקום הפסד. [שו"ע (סי תקלה סעי' ב)]. והדבר תלוי בגודל הפסד נגד גודל הטרחא. והכל לפי ראות עיניו המורה. [כמ"ש לעיל בשם הראב"ד בגדר הפסד שהוא בכלל דבר האבד].

מלאכה שיש בה טרחא במקום הפסד מועט

מלאכה לצורך הפסד מועט אם יש בה טרחא גדולה אסורה אפילו עי"י מעשה הדיוט. [מ"ב (סי תקמ ס"ק ב וס"ק ד, סי תקלו ס"ק לט ועי' סי תקמא ס"ק ז)], אבל אם אין בה כ"כ טרחא מותרת עי"י מעשה הדיוט (או עי"י שינוי). [מ"ב (סי תקלו ס"ק נ וסי תקמ ס"ק ב). ומש"כ או עי"י שינוי היינו כי מעשה עי"י שינוי חשיב מלאכת הדיוט כמבואר ברסי' תקי"מ וכן שם בסעי' ה', עיי"ש במ"ב (ס"ק טו)]. ואם אין בה טרחא כלל מותר אף עי"י מעשה אומן. [עי' מ"ב (סי תקמ ס"ק ב) ועיי"ש (ס"ק ד) שיוצא דמה שאסרו לגדר פרצה שאין בה כ"כ טרחא אסורה במקום הפסד מועט. אלא שמשם אין ראייה לאסור במקום שאין טרחא כלל]. ויש לשקול טרחא נגד הפסד שאם הטורח גדול דוקא במקום הפסד ממש מותר, אבל אם ההפסד הוא מועט והטרחא גדולה אסור. [כמבואר ברמב"ן הג"ל. וכן דעת הגר"ניק זצ"ל (חוט שני חוה"מ עמ' קפב)].

טרחא בלא מלאכה במקום הפסד

טרחא גדולה אפי' אין בה מלאכה אסורה אף במקום הפסד. [מ"א (סי תקלו ס"ק ז) ומ"ב (שם ס"ק לה וסי תקלו ס"ק יא)]. ומי"מ במקום הפסד גדול מותרת. [כן יוצא מהמ"ב (סי תקמ ס"ק ה) שהתירו לבנות במקום הפסד גדול אפי' עי"י מלאכה וטרחא. ועי' בפמ"ג (סי תקמ א"א ס"ק ז)].

טרחא בלא מלאכה במקום הפסד מועט

טרחא אפי' אינה טרחא גדולה אסורה במקום הפסד מועט אפי' אין בה מלאכה. [מ"ב (סי תקלו ס"ק י-יא)]. ויש מקילין בזה. [מ"ב (שם) אליבא דהשו"ע והסוברים דמלאכת חוה"מ אסורה רק מדרבנן]. **גדר שינוי**

מצינו שני סוגי שינוי א'. שינוי באמצעי המלאכה, כגון בעשייה עי"י גופו במקום בכלים מיוחדים, או בכלים שאינם מיוחדים לאותה מלאכה. [שו"ע (סי תקמ סעי' א)]. ואפי' אם עושה יפה כעין שעושיין בכלי אומנות ג"כ מותר כי כל זה נקרא מעשה הדיוט. [מ"ב (ס"ק ח)]. ב' שינוי בצורת המלאכה עצמה, באמצעות חומרים שאין הדרך להשתמש בהם לצורך אותה מלאכה, כגון במקום עשית קיר מאבנים עושה מקנים. [שו"ע (שם סעי' א) שכת' שעשיית גדר מקנים חשיב מעשה הדיוט. ואעי"פ שבשבת יתכן פעמים שהוא חייב כי הוא בנין קבע, אלא שלענין חוה"מ חשיב שינוי כי אין זו הדרך לבנותה. ונ"י ששינוי זה הוא משום היכר שלא יבוא להקל במלאכת חוה"מ, דעיי"ו בביאור הגר"א המובא בשעה"צ (סי תקמה אות מט) שמבואר שעיי" שינוי יש תוספת טרחא ועי"כ מלאכה אסורה במועד אסורה אף אם עושה אותה ללאח"י. ועי"כ לומר כנ"ל שהשינוי אעי"פ שמוסיף טרחא חז"ל החמירו לצורך היכר כנ"ל].

עשיית שינוי למי שאינו אומן

במקום שאסור לעשות מעשה אומן גם מי שאינו אומן צריך לשנות ולעשות מעשה הדיוט. [כן מבואר בסי' תקי"מ סעי' א'. ומה שמצינו בסי' תקמ"א סעי' ג' לענין תפירה שהדיוט תופר כדרכו, שאני מלאכת תפירה שטעונה אומנות גדולה , אבל מלאכת בונה וכדו' עי"י הדיוט כיון שאינה מלאכה הטעונה כ"כ אומנות אף הדיוט צריך לעשות שינוין].

למעט כטרחא כמה שאפשר

במקום שמותר לעשות מלאכה מ"מ כל שאפשר למעט בטרחא ימעט. [רמ"א (סי תקלו סעי' א)]. **ספק דבר האבד**

ספק דבר האבד מותר. [מ"ב ובה"ל (רסי תקלו) ע"פ המ"א. וביאר הפמ"ג (שם) דחוה"מ מדרבנן (ועי' בזה לעיל)]. ואפי' רק חשש סביר שההפסד יבוא הוא בכלל ספק דבר האבד. [בה"ל (רסי תקלו)]. ועי' במ"ב (סי תקלט ס"ק כב) שכת' שאם משער "בודא"יי שעכ"פ לא יפסיד אז מהקרן לא חשיב ספק דבר האבד ואסור. ובה"ל (סי תקלט על סעי' ד ד"ה יפסיד) כתי' "שאם חושש" שאם לא ימכור סחורתו יפסיד מהקרן חשיב דבר האבד. וכן משמע מדברי המ"ב בסי' תקמ"ה (ס"ק כח)].

ספק אם המלאכה תועיל להציל מהפסד

במקום דבר האבד מותר לעשות מלאכה להציל מהפסד אף אם לא בטוח שתועיל. [עי' במ"א (סי תקלו ס"ק ג) שכת' שאם יש ספק אם יועיל להחזיר התרנגולות על הביצים אסור לעשות כן, והקשה הרע"א (שם) שמלאכה גמורה אפי' בספק דבר האבד מותרת כמ"ש המ"א רסי' תקל"ז וכ"ש טורח בעלמא, ודוחק לחלק בין ספק אם בלא מלאכתו יהי' אבד ועי"י מלאכתו יועיל בוודאי דזה מותר, אבל בוודאי אבד והספק אם יועיל במלאכתו, וצ"ע. ע"כ. ומבואר דס"ל דספק הצלה מודאי הפסד מותרת וכן משמע מסתימת הפוסקים. וזה דלא כהחצר הלכה (ח"ב דף יז). שנקט לחלק בזה ע"פ המ"א. ועי' בחוט שני (עמ' קטט)].

חשש שירד שער המטבע

מותר למכור מטבע זר כשיש חשש שאולי ירד שער המטבע בחג או אחריו. [הגר"ניק זצ"ל (חוט שני עמ' רטו)].

לעשות בשינוי

מלאכת דבר האבד מותר לעשותה כדרכה [שו"ע (סי תקלו סעי' א וסי תקלה סעי' א)], ואפילו במקום שאפשר לעשות עי"י שינוי, אבל במקום הפסד מועט צריך שינוי כמבואר לעיל. [כן משמע מהשו"ע (שם)]. וכן נראה מהמ"ב (סי תקמה ס"ק לה). ואעי"פ בשעה"צ (סי תקמא אות טו) הביא מהא"ר שבמקום דבר האבד אם יכול לתקן בשינוי צריך לעשות כן דלמה נתייר כדרכו, למעשה לא הביא דבריו במי"ב. ועי' עוד בשעה"צ (סי תקמה אות טב) בשם ה"ט"ז שדעתו דלדעת הרוקח והרמב"ם אין דבר האבד צריך לשנות בכתיבתו, כיון שאין כאן הפסד אם ישנה, אם לא שכתובתו היא לצורך שמחת יו"ט אז אי"צ לשנות. אולם משמע דלא ס"ל לפסוק כדבריו, שהרי ציין לשו"ע שם בסעי' ז' דבכל גוונא אי"צ שינוין].

עי"י עכו"ם

מלאכה משום דבר האבד אפי' במקום שאפשר על ידי עכו"ם רשאי לעשותה בעצמו. ומי"מ במקום שצריך לשכור פועלים לצורך זה, אם אפשר יעשה עי"י פועלים עכו"ם כמבואר להלן. [בה"ל (סי תקנד על סעי' כב ד"ה אם אפשר)]. ומהו נראה שמלאכת דבר האבד הותרה היא. וכן משמע מלשון הרמב"ן (סוף פסקי חוה"מ ד"ה ומכאן אני אומר) וכן מוכח ממש"כ לעיל שלא צריך לעשותה בשינוי אף כשניתן לעשות כן. וכן מוכח במ"ב (ס"ק לה)].

יכול לקנות חדשים

במקום שמותר לעשות מלאכת דבר האבד יכול לעשות כן אף אם בידי לקנות חדש למנוע הצורך בעשיית המלאכה. וי"א שדבר שדרכו לקנות חדש מעטם לפעם (לעתים קרובות) כשאפשר יש לקנות חדש. [עי' בשעה"צ (סי תקמא אות טו) שנקט שמלבושים ונעלים שהתקלקלו בהשתמשותם מותר לתקנם לצורך המועד משום דבר האבד שאלי"כ יתקלקלו יותר, אולם אם יש לו כדי לקנות צריך לקנות ולא לתקנם. אלא שיש לחלק דשאני החם שאם ימנע מלהשתמש בהם לא יהיה משום דבר האבד שצריך כשסיבת היתיר כבר לפנינו. שוי"מ שכן פסקו בעל הגאי"מ (וצרון שלמה אות ז) ובעל הבאר משה (וצרון שלמה אות כא), וכן נקט השש"כ (פס"ו הגה רג), וכת' לחלק מהא דמנעל דשאני חם דבין כה היה קונה או כעשוי אלא לאחר זמן].

מִשָּׁא וּמִתָּן

קנייה ומכירה

כל סחורה, אסורה, אפילו כל שהוא, בין לקנות בין למכור. [שׁו"ע (סי' תקלט סעי' א)]. ואפילו אינו עושה עבור זה מלאכה אסור מפני הטורח. [מ"ב (סי"ק א). ועי' בריטבי"א (מו"ק יב. ד"ה ובלבד) שמתוך לעשות קנין כדי להתחייב שיעשה לחברו איזה מלאכה לאחר המועד.

טעם האיסור

משא ומתן אסור במועד משום טירחא. [מ"א (סי' תקלט ס"ק א) ומ"ב (סי"ק א)].

שילם על מוצר לפני המועד ומקבלו במועד

אם שילם עבור מוצר לפני המועד ולא עשה בו קנין המועיל, אסור לקנותו במועד. [שׁו"ע (סי' תקלט סעי' ג) ומ"ב (סי"ק ז)]. ואם הגיע אליו ע"יי משלוח לדואר וכדו' יקבלנו ויכוון שלא לקנותו עד אחר המועד. [ובגלע"ד]. אולם כ"ז אם שילם בכסף מזומן שמתמת שעדיין לא הגביה הכלי עדיין לא קנה, אבל אם שילם ע"יי צ"יק או כרטיס אשראי יש להקל כי יש לומר שקנה מדין קנין סייטומתא שקונה אף בלא הגבהה. [כן דעת הגרשי"א זצ"ל (מכירת חמץ כהלכתו פ"יג ע"ף א גהה 32) והפתי"ש (הגולה פ"י גהה בא ד"יה ומ"מ) לענין צ"ק. וכן דעת הגר"מ שפן שליט"א (צ"ק בהלכה ח"ב פ"י"ח ע"ף ב אתיות ח-ט ו"ב) לענין כרטיס אשראי. ועי' בשמעתא עמיקתא גליון שני"ז].

מניעת ריוח

אם יש לו סחורה שאם לא ימכרנה עתה יפסיד מהקרן, ומתר למכרה, אבל אם לא יפסיד מהקרן אסור. [שׁו"ע (סי' תקלט סעי' ד)]. ועי' עוד בסמוך.

מהמת הריוח יוציא יותר לצורך שמהת יו"ט

אם ע"יי מכירת הסחורה יהיו לו מעות בריוח ויוציא יותר לשמחת יום טוב, ומותר לו למכור. [שׁו"ע (סי' תקלט סעי' ד)]. וה"ה שמותר לקנות. [מ"א (סי"ק ג) הובא במ"ב (סי"ק ה). וכתב המחצה"ש דלנדי"ט שבאופן זה צריך להוציא ג"כ מהריוח אשר אומד בדעתו שיש לו מחמת קנין הסחורה היא שמחת יו"ט]. וא"צ להוציא כל הריוח אלא די במקצתו. [מ"ב (סי"ק טז)].

יש לו מעות בררוח

דין זה נאמר למי שיש לו מעות מועטות וחס עליהם מלהוציא כל כך לשמחת יו"ט. ואילו היו לו מעות בריוח היה מוציא יותר, אבל מי שיש לו מעות בריוח להוציא לשמחת יום טוב ככל אשר יתאוה, אין בדעתו להוציא כל כך, אסור לו למכור כדי שיוציא יותר. [שׁו"ע (שם)]. ומ"א שדוקא אם הוא מופלג בעשירות אינו בכלל היתר זה, אבל בלא"ה אף שיש לו מעות בריוח בזה"י הכל בכלל כדי חייו של אדם, ועל כן מותר לו למכור כדי שיוציא יותר לשמחת יו"ט. [ט"ז (שם)]. ויש חולקים. [נהר שלום (שם)]. ולכתחלה יש להחמיר כדעה האחרונה. [כן משמע מהבה"ל (ד"ה אבל)].

מזדמן לו ריוח מרובה במועד

אם מזדמן לו ריוח מרובה במועד, יכול למכור בצנעה, ויוציא לשמחת יום טוב יותר ממה שהיה דעתו להוציא (ובאופן זה הדין כן אף אם יש לו מעות בריוח). [ב"י (סי' תקלט) ורמ"א

(שם סעי' א) וביאר המ"ב (סי"ק ה) הטעם דאף דמשום ריוח מרובה בלבד אין להתיר, א"כ"י הוא בודאי אינו מצוי תמיד לאחר המועד כמבואר להלן, מ"מ במקום שבלא"ה יש פוסקים שמתירין למכור בצנעא שמכינן עלייהו היכא דזדנמן לו ריוח מרובה ומ"מ צריך להוציא מהן קצת לשמחת יו"ט].

קנית כרטיס הגרלה

אסור לקנות כרטיס הגרלה במועד אלא אם כן יש בו משום מצות צדקה. [ידע כאן התיור משא ומתן בצנעה אלא במזדמן לו ריוח גדול אולם הכא הוא ספק רחוק. וכן פסק במשנה הלכות (חט"ו סי' קעה). ומ"מ אם קונה לצורך ארגון צדקה נראה דשרי כי יש בזה משום צורך מצוה].

יריד – מבצעים

מי שצריך לקנות מוצר מסוים לצורך אחר המועד ואם יעבור המועד לא ימצא שוב כ"כ בזול לוינן קו"א. (כמה חדשים וכדו'), דבר האבד הוא, ומותר לקנות. [שׁו"ע (שם סעי' ה וסעי' ט) ומ"ב (סי' טו כזט)]. וא"ף אם הדבר ספק אם יהיה יקר יותר מותר. [בעל האג"מ (מבקשי תורה ספר הזכרון עמי תסח)]. ומ"מ לו לכתחלה יקנה בצנעה. [בה"ל (שם ד"ה ומוה"ר)]. ולא יכוין למלאכתו במועד. [שׁו"ע (שם)]. ואע"פ שדבר האבד הוא דוקא הפסד מהקרן ולא מניעת רויח, זה בריוח המצוי שאפשר לו למכור סחורתו אחר המועד, אבל בריוח שאינו מצוי תמיד התיור לו ודינו כדבר האבד. [מ"ב (סי"ק יח)].

יריד בחוץ לעיר

אפילו אם היריד הוא מחוץ לעיר מותר לנסוע לשם. [רמ"א (שם). ואע"פ שהבה"ל (ד"ה ואפילו) כתי' שזה בודאי היא טרחה מרובה, ובסי' תקל"ז מבואר שאסור לטרוח בשביל תרוחה, צ"ל דמיירי באיש שעסקו ומחייטו תמיד לנסוע על ירידים וכיון דחייבו ופרנסתו תלויים בזה הכל הוא בכלל דבר האבד ושרי. אולם נר' שבזמננו שהנטיעות הם באמצעות כלי תחבורה אין בזה טרחה מרובה ומותר. ולענין עצם הנטיעה שיש בה משום מלאכה, נרא' דשרי כי מניערק הדין מותר לעשות מלאכה בכה"ג כמבואר בהגה בסמוך, ועוד שאין זה אלא מלאכה קלה שיש סוברים דשריא כמבואר לעיל].

עשיית מלאכה על מנת לקנות ביריד

י"א שמותר לעשות מלאכה עבור הצלה ממניעת רווח. [ראב"י"ד בתירוץ הראשון הובא ברא"ש (מו"ק פ"א סי' כח) ולדעתו זכ"יה מציאה וכדו' אינו בכלל מניעת רווח, אלא מניעת רווח של פרקמטיא ודרך משא ומתן. וכן נראה דעת השו"ע בס'מון תקל"ג ע"ג, ועיי"ש בה"ל (ד"ה מותר) שכת' דזוכה מהפקר י"ל דחשיב כמצאיאת]. וי"א שלא מתירים משום רווח אלא מקח וממכר שאינו מלאכה וגם אין בו טרחה, אבל מלאכה מגורה בפרט כשיש בה טרחה אסורה במקום מנעת רווח. [ראב"י"ד בתירוץ השני (שם)]. ויש להחמיר כשיטה השניה. אם אב במקום שיש עוד צדדים להקל. [כן משמע מהמ"ב (סי' תקלט

סי"ק יז), שע"צ (אות כז) והמבה"ל (ד"ה מותר), אבל משמע שם שיש מקום להקל בצירוף עוד צדדים. ועיי"ש שנקט כן אף בדעת המחבר, וכתב שאפשר לו בדוחק דס"ל השו"ע להקל רק כבישת אוכלים כי מעיקר הדין אין עניבו באוכלין. [וכן נר' מהמ"ב (סי' תקלו סי"ק כז). ועי' בסמוך בשם החזו"א. ועי' להלן לענין שכירות פועלים בזול].

עשיית מלאכה דרבנן (למהמזירים לעיל)

במקום שיש צורך במלאכה דרבנן יש להקל. [בה"ל (סי' תקלט על סעי' ה). וכן מבואר בפמ"ג (סי' תקלט א"י סי' ק וסי' תקלו מזו סי"ק ג) וכן מצאתי בשש"כ (פס"ז אות יט ואת כ), אולם דעת החזו"א (ס"י קלה ד"ה רא"ש) שהכל תלוי במלאכת עמל ועבודה, דבמלאכת עמל עבודה אסרו אפי' מלאכה דרבנן, וכל שאינה מלאכת עמל

מותר אפי' ע"י מלאכה מגורה מה"ת].

כתיבה לצורך היריד

אם שלח שלוחו ליריד מותר למשלח לכתוב לו אגרת וכדו' בענין סחורתו, דכל זה הוי דבר האבד, והיינו כשלא כיון מלאכתו במועד. [מ"ב (סי' תקמה סי"ק מא)].

קונה ביריד לצורך סחורה

י"א שההיתר לקנות דבר שלא יהיה מצוי לאחר המועד או שיהיה יקר יותר, הוא אף כשאינו קונה לצורך עצמו אלא לצורך סחורה. [א"י (סי' תקלט)]. וי"א שהוא דוקא כשקונה לצורך עצמו, אבל כשקונה ע"מ לסחור בו מותר דוקא אם המוצר עצמו לא יהיה מצוי אבל אם יהיה בלוק אסור. [ח"י"א (כלל ק"ב אות ד)]. וי"א שמותר אף לצורך סחורה אם הריוח הוא מרובה. [ב"ח (סי' תקלט)]. ולמעשה יש לנקוט כהשיטה האחרונה, והמקל כדעה הראשונה אין מוחין בידו. [בה"ל (שם ד"ה אדם)].

יצטרך לעשות מלאכה על מנת לשמור המוצר

אף אם יהיה צורך במלאכה ע"מ לשמור על המוצר שלא יתקלקל או יפסד רשאי לקנותו, ולאחר שקנה יעשה המלאכה אפילו מעשה אומן. [שׁו"ע (סי' תקלט סעי' ט)].

קניית חפץ שאינו מצוי במקום שהוא דר

מי שצריך לקנות איזה חפץ שלא לצורך המועד ואותו חפץ אינו מצוי במקום שהוא דר, מותר לקנותו בחול המועד, אם על ידי זה ירוויח שלא יצטרך לעשות נסיעה מיוחדת לאחר המועד. כגון שבחול המועד יהיה בלאו הכי במקום שהחפץ מצוי שם לקנותו. [גא"מ (או"ח ח"ה סי' לו ד"ה ומ"ז)]. אולם תלמיד ישיבה הבא לביתו לחג, ורוצה תיכף אחר יו"ט ליסע להישיבה ולכן רוצה לקנות איזה דבר בחוה"מ, ישאר עוד יום בביתו אחר יו"ט ולא יקנה בחוה"מ, אע"פ שע"יז יתאחר מלבוא לישיבה ויתבטל מלימודו. א"כ"כ הוא איש שאינו מבטל אף פעם אפילו רגע מלימודו, שזה אינו מצוי בזמנינו. [שם].

מציאה

אסור לטרוח ולחפש מציאה, כגון נהר שהציף דגים על שפתו אסור לאספם כדי לכבשם, אלא א"כ יהיו ראויים לאכול מהם במועד [שׁו"ע (סי' תקלט סעי' ה)], ואף שלא ימצא אותם לאחר המועד אסור. ואין זה דומה לדין יריד המובא לעיל שהתירו מקח וממכר מחמת הרווח, כי משא ומתן הם חיי אדם, ופרנסתם תלויה בזה ודעתם ע"יז תמיד הלכך בכלל הפסד הוא ולא מניעת רווח, משא"כ במציאה שהוא רק רווח בעלמא. [מ"ב (סי"ק כד). ועי' מה שכתבנו לענין עשיית מלאכה כדי לקנות ביריד].

תגר

תגר שקונה מזה ומוכר לזה וחוזר וקונה ומוכר, מותר, דהוי דבר האבד [שׁו"ע (סי' תקלט סעי' ט)], שאם ימכור היום יחזור ויקנה מחדש וימכור ביום השני ואם ימנע מלקנות ולמכור היום יפסיד בודאי הריוח, ומ"מ אעפ"כ אינו מותר למכור רק בביתו ולא לישב בחנות בפרסום. [מ"ב (סי"ק כג)].

מוכרי סחורה בזמננו

י"א שבעלי חנויות הלוקחין סחורה וחוזרים ומוכרים אותה דינם כתגר, אלא שעליהם למכור בצנעה. [מ"א (סי"ק ח)]. ויש סוברים שבעלי חנויות אין דינם כתגר וכן עיקר [שעה"צ (אות כב)], ומ"מ רבים נהגו להקל (בפרט בחו"ל) למכור ע"יי פתיחת חנויות ויש על מי שישמוכו (בה"ל (שם ד"ה אינו) ע"פ המחצה"ש (סי"ק יז) בשם הא"ר משום שיש לחוש שירגילו קוניו לילך לסחור אצל אחר והוי דבר האבד. ועיי"ש דסיים הא"ר שעכ"פ אין ללמוד מלאכה מזה אם לא במקום שיש ממש משום דבר אבד], ומ"מ טוב לזהר שלא תהיה דלת החנות פתוחה לגמרי כמו בשאר ימות השנה, וגם יוציא קצת מן הריוח לשמחת יו"ט. [בה"ל (שם)].

רכישת ניירות ערך

אסור לסחור במניות, אלא אם כן יוציא מהרווח יותר לשמחת יו"ט או שיש חשש שיוזלו דמיון שאז יש משום דבר האבד ומותר למוכרם. [בעל האג"מ (מבקשי תורה ספר הזכרון עמי תסח)].

והגרשז"א זצ"ל (שש"כ פס"ז אות יז והגה עב)].

החזרת חפץ לחנות

י"א שאסור להחזיר חפץ הנקנה בחנות כשניתן להחזירו לאחר המועד, כי גם זה נכלל באיסור סחורה. [בעל האג"מ (מבקשי תורה ספר הזכרון עמי תסח)].

ע"י עכ"ם

כל מה שאסור משום סחורה הוא אפילו ע"י עכ"ם. [בה"ל (סי' תקלט על סעי' א ד"ה ב"ן)].

בוזג מלאכתו

אף לענין איסור סחורה אמרינן שאסור לכוון לעשותה במועד אע"פ שאין בה משום מלאכה. [שׁו"ע (סי' תקלט סעי' ט), מ"א (שם סי"ק ב) ומ"ב (שם סי"ק ד)].

פתיחת חנויות

חנויות מזון שאינו מתקיים (ירקות וכדו')

מוכרי תבלין או ירק וכל דבר שאינו מתקיים, פותחין ומוכרים כדרכם בפרהסיא, שהכל יודעין שהם לצורך המועד. [שׁו"ע (סי' תקלט סעי' ז)]. וכן דגים וכדו' שהם דברים שאינם מתקיימים שרי. [מ"ב (סי' תקלט סי"ק כג)]. וה"ה מוכרי בשמים שאף שהוא דבר המתקיים כיון שניכר שהוא לצורך המועד. [מ"ב (סי' תקלט סי"ק לג)].

מכירת מזון שמתקיים (פירות וכדו') וכלי בית

מוכרי פירות, כסות וכלים מוכרין בצנעה לצורך המועד. כיצד, אם היתה החנות פתוחה לזוית או למבוי (שאינו מפולש), פותח כדרכו, ואם היתה פתוחה לרה"י, פותח אחת ונועל אחת. [שׁו"ע (סי' תקלט סעי' יא) ומ"ב (סי"ק לה)]. והטעם לזה כי אלו דברים המתקיימים לאחר המועד ואין ניכר שהוא לצורך המועד ויבואו לחשוד שלוקחן לצורך חול ולכן צריך צנעא.

[מ"ב (סי"ק לד)]. ומ"מ רשאי למכור באופן זה כי דברים אלו הם לצורך המועד, אבל שאר דברים אפילו יושב בפתח החנות והחנות סגורה והדלת פתוחה אסור. [מ"ב (סי"ק לו)].

מכירת מזון שאינו מתקיים ומזון שמתקיים

חנות שמוכרת אף דברים שמתקיימים מותר לפותחה בחוה"מ ולמכור כל דבר [הגרשי"א (מבקשי תורה ספר הזכרון עמי תעג)]. ומוכרים אף ללא היכר, בתנאי שמוכר בכמויות קטנות כמו שמוזי במכולות וכדו' כי באופן זה ניכר שהוא לצורך מיידי. [שבט הלוי (ח"ח סי' קכח)].

מכירת צרכי ההג (ארבע מיניב, מצות וכדו')

מכירת ארבע מינים, סכך בסוכות, או מצות בפסח, מותר למכרם בפרהסיא, כיון שניכר שהוא לצורך המועד. [הגרנ"ק זצ"ל (חוט שני עמי ר"ט)].

מכירת פרחים

מכירת פרחים מותרת במועד כי אינם מתקיימים וניכר שמוכרם לצורך המועד. [הגרנ"ק זצ"ל (חוט שני עמי ר"ט)].

מכירת כינור, צעצועים וכדו'

מותר לפתוח חנויות ביגוד, ספרים, צעצועים וכדו' בצנעה, כי יש בקניית דברים אלו משום צורך המועד לשמח בני ביתו בחג. [כן משמע מהשו"ע (שם). וכ"כ השבט הלוי (שם)].

דלתותיה סגורות שלא לצורך היכר

חנות שלא ניכר הדבר כשהיא פתוחה, כגון שיש בה מזגן ולכן דלתות החנות בדרך כלל סגורות אם יש שלט שהחנות פחותה יש להסירו או יעשה היכר אחר. [הגרנ"ק זצ"ל (שם)].

לקנות בהנות שלא עשה היכר

חנות המוכרת בפרהסיא שלא כדין מותר לקנות בה לצורך המועד שאין על הקונה איסור לקנות בחנות המבזה את המועדות, אא"כ יש בהימנעותו תועלת משום תוכחה שאז עליו להמנע מלקנות שם. [הגרנ"ק זצ"ל (חוט שני עמי ר"ט)].

מוכרים לא קבועים

דוקא מוכרים הקבועים שאומנתם בכך כל השנה צריכים למכור בצנעא, אבל בעל הבית המוכר לצורך המועד לא צריך למכור בצנעא. [מ"ב (שם סי"ק לד)].

לקנות ברווח או יותר מהצורך

באופן שמותר לקנות לצורך חוה"מ מותר אף לקנות ברווח ואין צריך לצמצם, ואם ישאר לאחר המועד אין חשש. וכן אם מוזילים לו את המחיר כשקונה כמות גדולה, אף שבודאי אין לו צורך במועד לכמות כזו, מ"מ מותר לקנות יותר מכדי שזכו מחמת שמרויה אם הוזלה במחיר. [אג"מ (א"ח ח"ה סי' לו אות ה)]. וי"א שגונות לקנות כמות גדולה בכל אופן אם אין תוספת טרחא. [הגר"שי"א זצ"ל (מבכשי תורה חוה"מ עמי תעב)]. ועיי בתשובת בעל הבאר משה (זכרון שלמה אות סד) שהתיר להרבות בקניית אותו המין עצמו משום דהוי רק כריבוי בשיעורין דשרי, אבל לא לקנות דברים אחרים שהינע לצורך המועד]. ולכל הדעות מותר לקנות אריזה גדולה שרק חלק ממנה מיועד לצורך האג"מ כי כן דרך קניית אותה סחורה. [שש"כ (פס"י סוף הגה קל"ז)].

למכור לעכ"ם או להפשיי שלא לצורך המועד

כיוון שפותחין לצורך ישראל אפילו בא נכרי לקנות מותר למכור לו. [מ"ב (שם ס"ק ל)]. והתירו משום איבה. ועי"כ מותר למכור אף לחופשי הקונה שלא לצורך המועד. [אג"מ (א"י"ח ח"ה סי' כ"ד"ה עניינ)]. ומ"מ אם חנתות במקום שרק אינם יהודים ואינם שומרי תורה ומצוות קונים שם, אסור לפתוח שם החנות ולמכור אף בעיני מלאכ. [אג"מ (שם)]. ומ"מ עיי לעיל שרבים נהגו להקל (בפרט בחו"ל) למכור ע"י פתיחת חנויות ויש על מי שיסמוכו.

בערב יו"ט אחרון

עיו"ט האחרון של החג כולם מותרים למכור בפרהסיא לכבוד יו"ט. [שו"ע (סי' תקלט סעי' יא) ומ"ב (ס"ק ל"ז)]. ועברב יו"ט אחרון של חג הסוכות מצוה אף לייפות את השווקים משום כבוד שמיני עצרת שהוא רגל בפני עצמו. [מ"ב (ס"ק ל"ז)].

גביית חוב

מי שהלוה לחברו מעות, מותר לתבעו בחול המועד, ואין צריך לומר שמותר לגבות חובו מן האנס. [שו"ע (סי' תקלט סעי' ב)]. ואפילו אם יכול להמתין לצורך המועד כי גביית חוב אינו בכלל סחורה. [מ"ב (ס"ק ז)].

קבלת תשלום לפני סחורה שצרכנתה לפני המועד

אם מכר לחברו סחורה או מוצק קודם המועד, יש מי שאוסר לתבוע דמייהם במועד, כי כל משא ומתן של סחורה בין בסוף ובין בתחלה אסור. אלא שאם הלוקח הוא אדם שאינו מצוי במקום המוכר ונזדמן לו בחוה"מ, מותר כי הוא כדבר האבד. [שו"ע (סי' תקלט סעי' ג) בשם יש מי שאומר. ומ"ב (ס"ק ז)]. וי"א שכיון שזקף עליו המעות בחובו קודם המועד נחשב כהלואה, ומותר לגבות ממנו בחוה"מ אפילו הוא אדם שמצוי במקום המוכר. [דעת השו"ע (שם)], וכן עיקר. [מ"ב (ס"ק יא)]. וכת' שם שאף שהביח הסכים מדינא לסברא הראשונה, מ"מ כיום שאנו רואין שהחובות נלקחין נהגין לתבוע בדין אף בעד פרקמטיא בחוה"מ דחשבינן לדבר האבד].

צורכי הגוף

מעשה אומן – גדר צורך הגוף

צרכי הגוף שהם בגוף האדם עצמו, מותרים ע"י מעשה אומן. ואם אינם בגוף עצמו אם אפשר בלעדיהן מותרים רק ע"י מעשה הדיוט [כמבואר להלן בשם הריטב"א לענין תכשיטי אשה שמתירים מטעם זה ומ"מ מצוין חילוק בין אלו שהם בגוף עצמו לבין אלו שאינם בגוף עצמן], ועל כן דברים המשמשים את גוף האדם כגון פססל וכדו' אסור לעשותם במעשה אומן, אלא אם כן א"א בלעדיהם. [מ"ב (סי' תקמ ס"ק יז)]. ועיי עוד בדברי הגר"שי"א זצ"ל להלן לענין פססלים בבהי"ט, וסגון תיקון מזגן לצורך חימום או קור שמותר רק מעשה הדיוט אם אפשר בלעדיו. [עיי עוד להלן לענין תיקון מזגן]. וכל שהוא צורך גדול נחשב שא"א בלעדיו. [כמבואר בבה"ל (סי' תקמ ד"ה סדקים) ע"פ הריטב"א שאם דולף גס בבית מותר לתקנ מעשה אומן כי אין אדם רד בדירה סרוחה וחשיב כצרכי הגוף, עיי"ש].

טיפול שיניים

מותר לעשות טיפול בשיניים הנוגעים לרפואה כגון סתימת חור וכדו' אפילו אינו מצטער מהם עתה. [הגר"ח"פ שיינברג זצ"ל (תורת היולדת פמ"ו הגה א)]. אולם האג"מ (אוי"ח ח"ג סי' עח) כת' שלרפא השיניים בחוה"מ אם יש לו צער אף צער קטן דהאי מותר, ואם אין לו צער וגם אין לו לחוש שיקלקלו יותר אין לרפאו בחוה"מ]. ודוקא אם נהנה במועד, אבל טיפול לישר השיניים וכדו' אסור. [שש"כ (פס"יו סעי' כ והנה פ' קצט) דאמרו צרכי הגוף מותר דוקא אם נהנה במועד ועי"כ טיפול לישר השיניים אסור. והארכנו בזה בס"ד בשמעתא עמיקתא גליון צ"ה].

השתלת שיצר

מי שרצונו לעשות טיפול והשתלת שערות בראשו, והטיפול מחייב להימנע מהנחת תפילין של ראש רשאי לעבור טיפול זה בחול המועד (במקום שלא מניחים תפילין) על מנת להמנע מביטול המצוה. [בעל השש"כ (נשמי"א או"ח סי' כו אות ד סעי' 2). ועיי"ש שאם בבהי"ט שלו מניחים תפילין יתפלל בימים אלו בבחהכ"ט שלא מניחים. ועיי מש"כ בזה בס"ד בשמעתא עמיקתא גליון שי"ן].

תכשיטי נשים (יפוי הגוף)

עושה אשה כל תכשיטיה לצורך יפוי במועד (ש"כ דרכה) אסור. [פ"י (סי' תקמו ט"ה)], כי זה בכלל צורך הגוף הוא וכעין אוכל נפש, ועל כן עושה כן אף כדרכה בלא שינוי ובטרחא גדולה. [ריטב"א (מ"י"ק ט: ד"ה עושה אשה, וריש י"ד) הובא בבה"ל (סי' תקמו על סעי' ה ד"ה כל תכשיטיה). והרמב"ן (פסקי חוה"מ ד"ה וקשוט הגוף) כתב דקישוט הגוף נראה שעשו אותו כאו"י לפיכך עושה אשה תכשיטיה במועד. ואלו שמנו תכמים להסתפר נמי מותרים להסתפר מיד אומן כדרכו דהנאת הגוף ודומיא דאו"י, עיי"כ. וצ"ע על הבה"ל (סי' תקלא סד"ה ואלו מלגלגו סי' תקמב ד"ה אפילה) שנקט שהוא בכלל צרכי מועד, ועיי"ן].

איפור וכדו'

מותר לאשה להתפאר, להחליק שיערה, טופלת עצמה בסיד וכיוצא בו, והוא שתוכל לסלקו במועד, ואע"פ שניווול הוא לה עתה, מ"מ כיון ששמחה הוא לה כשתסלק הסיד ע"י מותר מפני שמחת יו"ט שתהיה אח"כ. [שו"ע (סי' תקמו ט"ה) ומ"ב (ס"ק טו)]. ובה"ל (ד"ה הוא) שצידד להקל דאף אם לא תוכל לסלקה במועד מיכ מותר כי הרבה ראשונים ס"ל כן.

העברת שער

העברת שער הגוף בין ביד בין בכלי מותרת. [שו"ע (סי' תקמו סעי' ה)]. אבל מראשה אסור גילוח ותספורת בחוה"מ באשה כמו באיש. [מ"ב (ס"ק טו)].

טיפול שישפיעי לאחר המועד (טיפול לייזר להברת שער)

טיפול לצורך יפוי שהתוצאה שלו יהיה לאחר המועד כגון הסרת שער ע"י לייזר וכדו' מעשרות נושרות לאחר זמן אין לעשותו לכתחלה במועד והמיקל במקום הצורך יש לו על מי לסמוך. [עיי בשו"ע (סי' תקמו סעי' ה) שפסק שטופלת עצמה בסיד וכיוצא בו, והוא שתוכל לסלקו במועד ואע"פ שניווול הוא לה מ"מ כיון ששמחה הוא לה כשתסלק הסיד ע"כ מותר מפני שמחת יום טוב שתהיה אח"כ. אולם עיי בבה"ל (ד"ה הוא) בהנא להקל דאף אם לא תוכל לסלקה במועד גייכ מותר כי הרבה ראשונים ס"ל כן. ולפי דבריו מבואר שהתירו תכשיטיה כי שמחה היא לה אפילו עשתה לא מיפה אותה אלא לאחר המועד. ומה שהמ"ב לא כתב להלוקי על השו"ע שממע דס"ל שכתחלה יש להחמיר אבל המיקל יש לו על מי לסמוך].

עשיית תכשיטים כנוזמים וטבעות

היתר הני"ל נאמר על יפוי בגוף עצמו, אבל עשית תכשיטין כגון טבעות וכדו' אסורה עיי מעשה אומן לצורך המועד. [עיי במו"ק (י): שאמרו קיטורי בירי אסיר מאי טעמא מעשה אומן הוא. ופרש"י כך היו עושין, שהיו נטלין כלים חלוקין והיו מחלוקין עליהן ביד ת של חלוקיהם - מעשה אומן הוא ואסור, לשון אחר: לכוין מקטין שאדם עושה בבית די. ובתוס' (שם) פירשו אצעה. וכת' הריטב"א (שם) דהטעם שלא התירו מעשה אומן, משום דסגיא לה לאשה בלא"ה, ואין זה דומה לעושה אשה תכשיטיה במועד שהוא קשוט בגופה ממש. מבואר מכ"ז דתכשיטים מחוץ לגוף שאפשר בלא"ה אסירי עיי מעשה אומן].

לצעירות ומבוגרות

היתר הני"ל הוא בין לאשה צעירה בין לאשה מבוגרת שרי. ואף אשה שאין לה בעל בכלל היתרת. [בה"ל (שם ד"ה עושה) דאף זקנה רצונה בטבעה להתקטט. ועיי"ש אכן לענין סיד משמע בגמרא דלא שייך כ"א בילדה וכן נראה גם מפירוש המשנה להרמב"ם שם].

לאיש

היתר זה נאמר רק בתכשיטין לצורך נשים אבל לא לצורך אנשים. [ערוה"ש (שם אות ז). וכ"כ בשש"כ (פס"ו הגה ק)]. וכן דעת הגר"ני"ק זצ"ל (חוט שני חוה"מ עמי רלא). אולם מסתבר שדברים השייכים לאיש כגון יישור שיניים וכדו' גם שרי, ובה לא שייך טעמו של הערוה"ש].

תיקון חימום לבית

מותר להעמיד תנור בית החורף להסיק את הבית אפי' אינו ראוי לאפות בו, כי הכל חולים אצל צניה. והי"ה אם נשבר החלון מותר לתקנו אף ע"י מעשה אומן. [מ"ב (סי' תקמ ס"ק יח)]. ועיי בשעה"צ (שם אות טז)].

תיקון מזגן

אם החום גדול מותר לתקן מזגן לצורך קירור. [בעל האג"מ (זכרון שלמה אות טו)]. וכן הגר"שי"א זצ"ל (מבכשי תורה ספר הזכרון עמי תסה)].

תיקון החשמל

אם יש תקלה במערכת החשמל מותר לתקנה אף ע"י מעשה אומן. [הגר"ני"ק זצ"ל (שם עמי ר"ב) כי דבר זה נכלל בצרכי האדם, ובזמנו שבדרך כלל תיקון החשמל הוא מעשה אומן, מותר לתקנו במועד].

בעלי חיים

לא הותרו צרכי הגוף אלא לאדם ולא לשאר בעלי חיים (פרט לצרכי רפואה וכדו' כמבואר לעיל). [שו"ע (סי' תקלו סעי' א) ומ"ב (ס"ק ה), עיי"ש שלא התירו ליפות את הסוס רק מטעם דחשיב צרכי רכיבה. וכן מוכח מהמ"ב (סי' תקמ ס"ק כ"ח)]. ומ"מ מותר לעשות מעשה הדיוט לצורך זה אם מתכבד ע"י כך. [עיי בשו"ע (סי' תקלו סעי' ב) שכת' שמותר לסרוק הסוס כדי ליפות. וביאר במ"ב (ס"ק ה) שמותר כי הוא בכלל צרכי רכיבה שהתירו כשצריך לרכוב לצורך המועד או לטייל. ועיי"ש שמותר ע"פ עיי מלאכה. וכת' המאירי (מ"ו"ק י): שמותר כי כל שאינו נסרק כראוי אינו חשוב כ"כ לבני אדם. אלא שפ"ו כשדרכו בכך דאלי"ה לא חשיב צורך המועד].

צורכי רפואה

עשיית מלאכה

כל רפואה אפי' עבור חולה שאב"ס מותרת. [שו"ע (סי' תקלב סעי' א)], אף אם כרוכה במלאכה גמורה. [מ"ב (ס"ק ה)].

לקיחת תרופות שיש להם תופעות לווי

מותר ליטול כל מיני רפואות בחוה"מ ואף שעיי"ז לא יהיה ביכולתו להתענג באכילה ושתיה מהם, לרפאותו קודמתת אף שאינו חולי גמור. [ערוה"ש (אות ב)].

וויטמינים או כדורי חיזוק

מותר לקחת וויטמינים או כדורי חיזוק. [הגר"ני"ק זצ"ל (שם פ"י"ב הגה א) וישש"כ (פס"ו סעי' ב)].

אינו חולה

י"א שרק לצורך חולה שאין בו סכנה מותר מלאכה גמורה. [פמ"ג (סי' תקלא א"י"א ס"ק יב)]. וכן נראה מהמ"ב (סי' תקלב ס"ק ה) דלצורך חולה שאין בו סכנה. וכן מבואר בבה"ל (סס"י תקלא ד"ה כל אדם מותר) דדוקא במקום חולי התירו מלאכה או במקום שמצטער כל גופן]. וי"א שכל צרכי רפואה מותרים אף למי שאינו חולה. [כן מוכח מהשו"ע (סי' תקמו סעי' ה) והאבני"ז (אוי"ח שצה אות ז)]. וכן עיקר. [גבש הלוי (ח"ח סי' קכה אות ג), הגר"ני"ק זצ"ל (שם פ"י"ב הגה א) והשש"כ (פס"ו אות א)]. ועיי עוד בסמוך.

טיפול רפואי שאינו זקוק לעשותו בחוה"מ (טיפול שיניים)

מותר לעשות טיפול רפואי כגון טיפול שיניים בחוה"מ, אלא שי"א שדוקא אם יש לו צער אפילו הוא צער קטן מותר, אבל אם אין לו צער וגם אין לו לחוש שיקלקלו יותר אין לעשות עבור זה מלאכה, משום שלא התירו רפואה בחוה"מ אלא כשיש צורך לעשות עתה.

[אג"מ (אוי"ח ח"ג סי' עח)]. ועיי"ש שהתיר גם לתקן משקפים אא"כ הם רק לתענוג כגון משקפי שמש. ועוד כתב (זכרון שלמה חוה"מ בשו"ת בעל אג"מ סי' טו) דאסור ללכת לרופא בחוה"מ בשביל בקורת נשנית וכד' אפי' אם הרופא לא יעשה שום מלאכה, משום זלזול המועד]. ויש מתירים בכל אופן. וכן נראה עיקר. [כן משמע מסתימת השו"ע (סי' תקלב שם)]. וכן העירוני שנקט הגר"ח"פ שיינברג זצ"ל (תורת היולדת פמ"ו הגה א) והארכנו בס"ד בכל זה בשמעתא עמיקתא גליון צ"ה].

יישור שיניים

טיפול יישור שינים שהתוצאה נראית לאחר המועד אף לעשות במועד ובשעת הצורך יש מקום להקל. [עיי בשו"ע (סס"י תקמו) שנקט שצרכי הגוף שהתוצאה היא לאחר המועד אסורים. אבל הבה"ל (שם) הביא חולקים ומשמע מדבריו שבשעת הצורך ניתן להקל. ועיי בשש"כ (פס"ו סעי' כ והגה פח וקצ"ט)].

טיפול רפואי לצורך בהמה

מקו"יין לה דם ואין מונעין ממנה כל רפואה, אפי' אם יש בה מלאכה מהתורה. [שו"ע (סי' תקלו סעי' א) ומ"ב (ס"ק ח)].

אריגה ותפירה

תיקון בגד

אסור לתקן מלבושיו ומנעליו הקרועים. [שו"ע (שם סעי' ד)]. ואין חילוק בין אם נתקרעו במועד או שנתקרעו לפני המועד. [מ"ב (ס"ק ז)]. ואע"פ שיש קצת הפסד בזה אם לא יתקנם שהרי יקרעו קצת אסור לומר לאינו יהודי לתקנם. [שו"ע (שם) ומ"ב (ס"ק יא)].

יקרעו יותר אם לא יתקן אותם

אף על פי שיקרעו יותר אם לא יתקן אסור כי לא נקרא דבר אבד אלא שעיקר הדבר נפסד אבל בשביל מעט תוספות קלוקל לא ואם יתקרעו לגמרי כשלא יתקנם מותר אף ע"י ישראל לתקן ואי"צ שינוי דהוי דבר האבד. [מ"ב (ס"ק ז) ע"פ החי"י"א. ועיי בשעה"צ (אות טז) בשם האי"ר שמפקע על זה, דהרי יכול לתקן זה ע"י שינוי, ולמה נתיר כדרכו. ואם יכול לקנות מנעלים חדשים בודאי אין להקל, דתו לא הוי בכלל דבר האבד, כמו שכתב הסמ"ע]. וכל זה כשצריך לילך בהם בחוה"מ אבל אם אי"צ להם בחוה"מ אסור כי יניחם ולא ישתמש בהם עד לאחר המועד. [מ"ב (שם)].

עיי שינוי

עיי שינוי שרי לתקנם קצת לצורך המועד. [רמ"א (שם סעי' ד)]. היינו אם היה אומן צריך שינוי ובצורת השינוי מבואר להלן, אבל אם הוא הדיוט תופר כדרכו כמבואר להלן. וכ"ז אינו מותר רק בצריך למועד. [מ"ב (ס"ק יב)].

תפירת בגד

מי שצריך לו בגד במועד, אם היה הדיוט ואינו מהיר מלאכה הרי זה עושה אותו כדרכו, ואם היה אומן מהיר, הרי זה עושה אותו מעשה הדיוט, דהיינו שעושה תפירות רחבות ותפירה אחת למעלה ואחת למטה, כשיני הכלב. [שו"ע (סי' תקמה סי' ה)]. ולא מועיל לאומן לתפור על ידי שישנה באחיות המחט בידו, אלא בעינן שינוי הניכר והיינו שיהיה ניכר בתפירה עצמה ולא בענין אחר. [רמ"א (שם) ומ"ב (ס"ק טו)].

מי נחשב אומן

שימו אחד הוא כי סתם אומן הוא מהיר. וכן כל מי שיודע להוציא מלא מחט בבת אחת או שיודע לכוין אמרא בשפת חלוקו (ר"ל שאינו יודע לכוון האמרא שיהיה שוה אלא פעם רחב ופעם קצר והוא מעוקס) אינו בכלל הדיוט אלא אומן. [מ"ב (ס"ק יד) ושעה"צ (אות כב)].

כתב אדם אם נחשב אומן

על כל אדם להחמיר על עצמו לתפור בשינוי שיעשה תפירות רחבות ותפירה אחת למעלה ואחת למטה, כשיני הכלב [רמ"א (שם סי' ה)], כי רוב בני אדם יכולים להוציא מלא מחט בבת אחת ויש לחוש שהם בכלל אומן. [מ"ב (סי' טו)]. ועיי' בערוה"ש (אות ד) שכתב שלפ"ז רוב נשים שלנו נקראות אומנות כי יודעות לעשות כן. ומשמע שאנשים אינם בכלל חומרא זו. ועיי' בספר חוה"מ (עמ' 31 הגה ל16).
תופר ע"י מכונת תפירה (אם צריך שינוי בתוצאה או בעשייה)
מותר לתפור ע"י מכונת תפירה אם עושה ע"י שינוי הני"ל. [נהג יש לדון האם הטעם שמכליב (עושה תפירה אי' למעלה ואי' למטה) מותר כני"ל היינו משום שינוי בתוצאה או שינוי בעשייה, ונפ"מ בזה בדומנו שיש מכונת תפירה האם מותר לתפור על ידה אם עושה בצורה של מכליב. ולכאורה מוכח מהתירו"ד (סי' פז) שבעיני שינוי בתוצאה שהרי פסק ששינוי באחיות המחט לא מהני כיון שבעיני שינוי הניכר, ועיי' ברמ"א (סי' תקמא סעי' ה) שפסק כותביה. ובד"א במ"ב (סי' טז) שהיינו שיהיה ניכר בתפירה עצמה ולא בענין אחר. וכן דעת הגר"ניק זצ"ל (חוט שני פ"ג עמ' קצה אות ג) ועיי' אוסר לתפור בכח"ג במכונה הני"ל].

ריקמה ממזוהשבת

תפירה ע"י מכונה ממזוהשבת אינו מועיל להפעילה בשינוי כי צריך שינוי בתוצאה. [עיי' בהגה דלעיל. ובדרך זה פסק הגר"ניק זצ"ל (שם עמ' קצב)].

תפירת כפתור

כפתור שנפל מותר לתפורו בשינוי כגון ע"י יתפרנו בצורה שיהיה רפוי ותלוי. [הגר"שי"א זצ"ל (זכרון מבקשי תורה חוה"מ עמ' תסט)]. וכן דעת הגר"ניק זצ"ל (שם עמ' קצה) שיתפור רק משתי הנקבים של הכפתור ולא בארבעתן. או יתפרנו שלא במקומו הראוי. [הגר"שי"א זצ"ל (חול המועד כהלכתו פ"ח אות פ)].

תפירת בגד לכבוד מצוה

תינוק שנוגד בחג אסור לעשות לו בגדים חדשים במועד למול אותו אף ע"י מעשה הדיוט כי לא נקרא לצורך המועד לכבוד אביו לישא אותו להמילה כי יכול לכורכו בחתיכת שיר' אין. [מ"ב (סי' יג) ושעה"צ (אות ב)].

מתכייש לצאת בבגד שיש לו

מותר לתפור בגד יותר יפה לכבוד החג ע"י מעשה הדיוט או בשינוי אם הוא מתכייש לצאת בבגד שיש לו כי באופן נחשב לכבוד המועד. [הגר"שי"א זצ"ל (ששי"כ פס"ו הגה קעג)].

משחקי סריגה

לסרוג במועד לצורך תענוג כגון משחקי סריגה אסורה כי היא בכלל מעשה אומן אף למי שרגיל בכך. [בנלע"ד. שו"מ שכן פסקו הגר"שי"א זצ"ל (פתיח מועד פ"ג אות מג) והגר"ש זצ"ל (מבית לוי תשרי עמ' יבד)].

כתיבה

אסור לכתוב בחול המועד. [שו"ע (סי' תקמ"א סעי' א)].

כתב מרובע

יש אומרים שכתב מרובע הוא בכלל מעשה אומן רק כשכותב סת"ם, אבל אם כותב שאר דברים אינו בכלל מעשה אומן כי אין אדם מקפיד לכתוב אותו כתקונם. ויש מחמירים. [עיי' ברמ"א (שם סי' א) ובמ"ב (סי' ד)]. ונהגו להחמיר בזה ולכתוב בכתב משיט"א כמבואר להלן. [שם ויש].

כתב משיט"א (כתב שלנו)

כתב משיט"א שהם אותיות דקות ככתב שלנו, אינו בכלל מעשה אומן. [רמ"א (שם סי' א) ומ"ב (סי' ה)]. ומ"מ בני אשכנז נהגו להחמיר לשנות בכתב זה. והשינוי הוא שכותבים באלכסון כל השורות. [רמ"א (סעי' ה) ומ"ב (סי' ה ויד)]. ואם אינו יכול לעשות שורה עקומה כגון שכותב באמצעות מקלדת וכדו' מותר לכתוב בלי זה כי אין זה אלא מנהג. [ששי"כ (פס"ו סוף הגה רט)]. וכמו כן אם כותב לצרכי רבים אפי' אינם לצורך המועד א"צ לשנות. [רמ"א (שם) ומ"ב (שם)].

כתב התוך

מותר לכתוב כתב התוך באמצעותו במועד כי אינו בכלל כתב. [ב"י (שם) ומ"ב (שם סי' לד, מג ומו)]. ואף שלא לצורך המועד מותר. [עיי' בט"ז (סי' יג) שהביא בשם הגהות הסמי"ק שמשמע שההיט הוא משום שינוי. וכן למד הפנ"י (מ"ז ש) ועיי' כתי' שבעיני צורך המועד להתייר כתיבה זו. אולם המ"ב השמיט דברי הפנ"י ומשמע שלמד שלא בעיני צורך המועד וכמו שמצינו בכתיבה בשעוה שמותרת אפי' שלא לצורך המועד כיון שלא הוא כתב כלל כמבואר ברמ"א שם. וראיה לזה שהרי בשו"ע שם כתב שכל שאסור לכתוב במועד אסור ע"י שינוי ולאורה כלל בדבריו אפי' כתיבה שאינה לצורך המועד וע"י כתב המ"ב שאותיות חתוכות מותר].

כתב שאינו מתקיים

מותר לכתוב כתב שאינו מתקיים. [רמ"א (סעי' ז) ומ"ב (סי' מד)].

כתב על מסך דיגיטלי וכדו'

כתב על מסך מחשב, מצלמה וכדו' אינו בכלל כתב. [הגר"שי"א זצ"ל (נשמת אברהם סי' שמ סי' א) וא"כ לענין כתיבה בשבת משום שהוא ירי של אלקטרונים. וכן דעת הגר"שי"א זצ"ל (רובות אפרים ח"ה סי' קכו ואשרי הגוי שבת פמ"ב אות ד) לענין כתיבה בשבת כשהכתב לא יעמוד לדיו]. ועל כן מותר לכתוב בו במועד. [הגר"שי"א זצ"ל (מבקשי תורה ספר הזכרון עמ' תשנ"ג) בעל הבאר משה הובא בששי"כ (פס"ו הגה ר"א) שאינו בכלל כתיבה. וכן צידד השבט הלוי (ח"ו סי' לז), אולם עיי"ש שלענין שבת ס"ל שכתובה על מסך בכלל כתיבה מה"ת].

להתוב ע"י הותמת לצורך והדפסה ע"י מדפסת

מותר לחתום בחותמת לצורך המועד כי אין זה נחשב אלא מעשה הדיוט. [א"י (בוטשאטש תני סי' תקמ"א) ושח"ט (פס"ו אות ט)]. וכמו כן מותר להדפיס לצורך המועד כי גם הדפסה בכלל מעשה הדיוט. [הגר"שי"א זצ"ל (ששי"כ פס"ו הגה ר"א). וכן מציינו לבעל הגא"מ (זכרון שלמה תשובות אות ל) ולהגר"שי"א זצ"ל (שם הגה ט)].

ציור הגזירה ע"י קטנים

לדיים קטנים אפילו הגיעו לחינוך מותר להם לצייר ולגזור לפי מידה להנאתם כי זה בכלל מלאכת הדיוט המועד. [פשוט. שו"מ שכן דעת הגר"ניק זצ"ל (חוט שני חוה"מ עמ' קצב)].

כתיבת הידושי תורה

אם שמע או חידש דבר חידוש, מותר לכתבו כדי שלא ישכח. וה"ה שמותר לשמוע לכתחלה כדי לכוונתו. וה"ה שמותר לסכם את תלמודו בכתב ע"מ שלא לשכוח מהו שלמד או כדי להבין יותר טוב. ומ"מ לכתחלה יזהר לכתוב בכתב שלנו ולא כתב מרובע, אף יטערך לכתוב איהא אות מרובע יכתוב אות שבור. [עיי' שו"ע (סעי' ט) ומ"ב (סי' מז)].

כתיבת שעות הלימוד של ישיבת בין הזמנים

מותר לכתוב השעות שלמד בישיבת בין הזמנים ע"מ שיוכל לקבל מילגה עבורם. [עיי' במאירי (מורה"נ ד"ה מתנת) שכת' שמותר לכתוב שטר"י מתנת משום דכ"ו' שלא הגיע השטר לידו יכול לחזור בו. וא"כ היה ב"י כיון שאחרי לילמוד עומדים לתת לו עבור זה מתנה, ואם לא יכתוב ישכח השעות שלמד שוב מותר לו לכתוב כדי שלא יפסיד. ובר מן דין כתי' הערוה"ש (אות יח) שמיני רשימות שיש לבעל עסק שרושמיין רק לזכרון בעלמא, ג"כ הכתב אינו מהודר, ובכתב שלנו, אפשר שמותר וכן נהגו. ועיי' בשמעתא עמיקתא גליון ז'].

קבלת שחר

עושה מלאכה לצורך המועד

אפילו מלאכות המותרות כגון דבר שהוא לצורך המועד שינוי וכן ההדיוט שהתירו לו לתפור כדרכו וכן כמה דברים שאסרו משום טרחה אף שאינה מלאכה ממש, אינם מותרות לעשותן אלא לעצמו או לאחרים בחנם, אבל בשכר, אסור. [שו"ע (סי' תקמ"ב סעי' א) ומ"ב (סי' א), א] שעה"צ (סי' תקמ"א אות טז) ובה"ל (סי' תקמ"א ד"ה אלא בעינן) דלא כהלכה בו המיקל לצורך המועד. והטעם שאסרו חז"ל היינו כי קבלת שחר במועד הוא כעובדא דחול. [מ"ב (סי' א)]. ועיי' להלן.

אינו נותן שחר קצוב

אם אינו נותן לו שחר קצוב, אלא אוכל עמו בשכרו, מותר [שו"ע (סי' תקמ"ב סעי' א)], כי באופן זה שור לא היו כעובדא דחול ומותר לצורך המועד. [מ"ב (סי' א)].

אין אחר מוכן לעשות בחינם

י"א שאם א"א לו לבעה"ב לעשות המלאכה אלא ע"י אחרים והם אינם מוכנים לעשותה בחנם מותר לו לשלם להם מאחר שהיא מלאכה לצורך המועד. ולמעשה אין להקל בזה אלא בשעת הדחק. [מ"ב (סי' תקמ"ב ס"ק ב) ע"פ הריטב"א, ומלשונו משמע שלא סמך על שיטה זו אלא בשעת הדחק. וכן הובא דעת הריטב"א בה"ל (סי' תקמ"א סעי' א) וכתב שלא מצא חידוש במקום אחר. ועיי' עוד בה"ל (סי' תקמ"ב ד"ה רדבר) שמשמע שסומכים על שיטה בצירוף עוד צדדים, אבל לכתחלה יש להחמיר].

מקבל שחר בהבלעה של שאר ימות השנה

אם מקבל שחרו עבור עבודתו במשך תקופה מסוימת ובתוכה חוה"מ כגון שהוא עובד בשכר חדשי אין איסור לקבל שחר על ימי המועד, כי התשלום עבור ימי החג הוא בהבלעה, ואף אם נגמר החודש באמצע החג ושוב מתחיל חודש אחר מותר. [ששי"כ (פס"ו אות מ)]. ומ"מ דבר הקובע מה בכלל הבליעה איננו אפוא אם התשלום הוא בעבור ימי החול יחיד עם ימי חוה"מ, אלא אם אמנם הצדדים רואים את העבודה כהמשך אף המשתרע על תקופה שבתוכה ימי חול וימי חוה"מ, חישוב שחר יום יומי, שלא במסגרת תקופת עבודה צפויה מראש, מעניק חשיבות יחודית לכל יום ויום, לרבות לימי חוה"מ, כך שלא ניתן ליחס את התמורה למכלול הימים שהחווה"מ נבלעה בתוכן. [ששי"כ (פכ"ח אותיות סב-טז)]. לפיכך מורה פרטי או כל עובד אחר מותר לו לקבל שחר גם בעבור עבודתו בחוה"מ אם הוא עובד בקביעות בשכירות מחייבת גם אם התשלום הוא לפי חישוב מספר השעות, ובכללן השעות שהוא עובד בחוה"מ. [ששי"כ (שם אות סה)].

מקבלו בהבלעה של הוצאות המלאכה

אם מקבל שחר בהבלעה של הוצאות אחרות כגון שבא במכונת וצריך לשלם לו עבור הדלק יכול להבליע לו שחר הפעולה. [ששי"כ (פס"ו הגה מג וסוף הגה קסד)].

שחר על מלאכת אוכל נפש

לצורך מלאכת או"מ אין מקצו לו אנשים שירצו לעשות לו בחנם ויכול להקל ליתן להם שחר. [בה"ל (סי' תקמ"ב על סעי' א ד"ה אפילו)]. וכן העושה עבור אחרים מעיקר הדין מותר לו לקבל שחר תמורת עבודתו, ומ"מ טוב אם אפשר שיעשה בחנם. [כך משמע מהבה"ל (שם)]. אמנם אם עושה כדי שיהיה לו יותר כסף להוצאות שמחת יו"ט, מותר לו אף לכתחלה לקבל שחר. [הגר"שי"א זצ"ל (ששי"כ פס"ו הגה לח) מידי דהוה לצורך מצוה ביו"ט דכה"ג התירו כדי שיהיו לו הוצאות יותר בריח לשמחת יו"ט].

שבת על מלאכתו של צרכי הגוף

קבלת שחר לצרכי הגוף דינו כקבלת שחר במלאכת או"מ. [שהרי דין צרכי הגוף כצרכי נפש כמבאר לעיל בשם הריטב"א והבה"ל].

לצורך דבר האבד

דבר האבד מותר לעשות אפילו בשכר קצוב, אפילו אם עושה מעשה אומן שלא לצורך המועד [רמ"א (סי' תקמ"ב סעי' א) ומ"ב (שם סי' ה וסי' תקל"ד סייק נה)]. ויש מפקפקים בהיתר זה. [בה"ל (סי' תקמ"ב ד"ה רדבר אבד)]. ועל כן אם יכול למצוא עכו"ם לזה נכון שלא ישכור ישראלים. [מ"ב (סי' ק) ובה"ל (סי' תקל"ד ד"ה לצבור)].

יכול לעשות ע"י עכו"ם בשכר אף ע"י ישראל בחנם

אם יכול להשיג עכו"ם בשכר או לישראל בחנם לא יעשה ע"י ישראל בשכר. [מ"ב (שם סי' ק) ה]. ואם יכול לעשות ע"י ישראל בחינם או ע"י נכרי בשכר מסתבר שעדיף שיעשה ע"י נכרי בשכר. [הגר"שי"א זצ"ל (ששי"כ פס"ו הגה קסא)].

מלצר

מלצר מעיקר הדין רשאי לקבל שחר במועד. [כי זה בכלל צורך או"מ ועכ"פ לא גרע ממכשירי או"מ שמותר לקבל עליהן שחר. וכן פסק הגר"ניק זצ"ל (חוט שני חוה"מ עמ' ר)].

מטפלת (שמר טף)

מטפלת (שמר טף) מעיקר הדין מותרת לקבל שחר במועד. [בעל הבאר משה (זכרון שלמה תשובות אות יב) וששי"כ (פס"ו הגה קס) כיון ששמירת הגוף דינה כאוכל נפש].

עובד נקיון

עובדי נקיון בבתיים ומקומות ציבוריים רשאים לקבל שחר. [כי נקיון בכלל צרכי הגוף. וכעין זה מבואר בה"ל (סי' תקמ"ב) בשם הריטב"א. ואף כשעושה דבר שאינו בכלל זה רשאי לקבל שחר כי הוא בהבלעה].

רופא

רופא מותר לו מעיקר הדין לקבל שחר כי צרכי הגוף כדן מלאכת אוכל נפש. [בעל הבאר משה (זכרון שלמה תשובות אות יב) וששי"כ (פס"ו הגה קס)].

ספר וכו"ב

ספר וכו"ב באופנים שהותר להם לספר ולכבס (כמבואר לעיל) מותר להם לקחת שחר. [כך מצדד בה"ל (סי' תקמ"ב ד"ה אפילו)].

מלאכות לצורך מצוה

כל מלאכות המותרות (אפי' מכשיריים) אם הם גם לצורך מצוה מותר לטול שחר. [עיי' בתוס' (מו"ק ו. ד"ה מוול מובא בב"י ססי' תקמ"א) שפועל אפי' יש לו מה יאכל רשאי לקבל שחר לצורך מצוה. והביאו הב"י (ססי' תקמ"א). וכן פסק הבה"ל (רסי' תקמ"ב סד"ה אפילו וסי' תקמ"ד ד"ה צרכי רבים)]. ועיי' לעיל בדיני עשיית צרכי מצוה ובדיני כתיבה לענין קבלת שחר על עשיית ציצית ועל כתיבת תפילין.

לשכור תזמורת לשמחת בית השואבה

מותר לשכור תזמורת לצורך שמחת בית השואבה בחוה"מ וכיוצא בזה. [כי מותר לתת ולקבל שחר במקום מצוה כני"ל].

מלאכה לצרכי רבים

כל מלאכות (אפילו מכשיריים) המותרות לצורך רבים (אף שאין בהם צורך מצוה) מותר לטול עליהם שחר. [עיי' בה"ל (סי' תקמ"ד ד"ה צרכי רבים)].

ניתן להאזין לשיעורי הלכה מבצעמח"ם שמעתא עמיקתא שליט"א בקול הלשון - טל': *6761 יש להקיש 3-3-1 שלוחה 65

ניתן לתרום דרך "גדרים פלוס" - יש להקיש: 1. קופות נוספות 2. חניכי ישיבות רמות ב' 3. גליון שמעתא עמיקתא

הגליון נתרם לע"נ מרת מרים בת רגינא ע"ה - לשאלות והערות ניתן להתקשר לפל' 052-767-0503